

Inspectie Veiligheid en Justitie
Ministerie van Veiligheid en Justitie

‘Slechts op bezoek’

Themaonderzoek

‘Slechts op bezoek’

Themaonderzoek

Maart 2013

Inhoudsopgave

	Voorwoord	5
	Samenvatting	6
1	Inleiding	12
1.1	Aanleiding en doel	13
1.2	Reikwijdte van de doorlichting	14
1.3	Toetsingskader	14
1.4	Opzet	15
1.5	Leeswijzer	17
2	Rechtspositie en maatschappelijke reïntegratie	18
2.1	Rechtspositie	19
2.2	Voorlichting	23
2.3	Accommodatie en hygiëne	26
2.4	Maatschappelijk contact	30
2.5	Voorbereiding terugkeer	36
2.6	Conclusie	38
3	Veiligheid en maatschappij beveiliging	40
3.1	Weren van contrabande	41
3.2	Voorkomen van persoonsverwisseling	50
3.3	Conclusie	54
	Bijlage 1 Oordeel	56
	Bijlage 2 Aanbevelingen	58
	Bijlage 3 Gebruikte afkortingen en informatie niet-justitiegebonden organisaties	61
	Bijlage 4 Informatie niet-justitiegebonden organisaties	62
	Bijlage 5 Belangrijkste bronnen	64
	Bijlage 6 Inspectieprogramma	66
	Bijlage 7 Toetsingskader	70
	Bijlage 8 Geografische ligging locaties	82

Voorwoord

Het rapport 'Slechts op bezoek' gaat over bezoek aan gedetineerden. Hoewel gedetineerden van hun vrijheid zijn beroofd hebben zij het recht om bezoek te ontvangen. Bezoek is echter gehouden aan regels en daarnaast wordt er toezicht uitgeoefend. In dit rapport bekijkt de Inspectie hoe huizen van bewaring en gevangenen in Nederland inhoud geven aan bezoek.

De Inspectie is gematigd positief over de wijze waarop bezoek is georganiseerd. Het blijkt dat gedetineerden over het algemeen voldoende in staat zijn om zowel bezoek van familie als ambtelijk bezoek, zoals bijvoorbeeld van de advocaat, te ontvangen. De Inspectie constateert dat inrichtingen het belang van bezoek erkennen, dat zij zich inspannen om het bezoek goed en veilig te organiseren. Er is echter nog een aantal verbeteringen mogelijk. Zo kan de informatievoorziening over bezoek voor bezoekers beter, kan er meer oog zijn voor de aansluiting van bezoektijden bij mogelijkheden van bezoekers en kan er meer gebruik worden gemaakt van contact via internet. Bezoek brengt ook risico's met zich mee. Op het gebied van de veiligheid constateert de Inspectie dat er verbeteringen mogelijk zijn met betrekking tot controle. Zo blijkt bijvoorbeeld dat de biometrische apparatuur, die wordt ingezet voor het controleren van de identiteit van gedetineerden, regelmatig stoort en traag werkt. De Inspectie stelt vast dat het gevolg hiervan is dat in de praktijk de apparatuur regelmatig niet wordt gebruikt, ook als deze wel blijkt te functioneren.

Het Hoofd van de Inspectie Veiligheid en Justitie,

J.G. Bos

Samenvatting

Inleiding

Deze samenvatting start met een korte, uit de bevindingen samengestelde, beschouwing en omvat daarnaast een weergave van de conclusies, oordelen en aanbevelingen van de beoordeelde aspecten en hun criteria uit onderliggend rapport.

Algemene beschouwing

De Inspectie Veiligheid en Justitie (IVenJ) is gematigd positief over de wijze waarop de bezochte penitentiaire inrichtingen inhoud geven aan het aanbieden van bezoek. Gedetineerden zijn in voldoende mate in de gelegenheid om zowel relatiebezoek als ambtelijk bezoek te ontvangen.¹ Bezoekers en gedetineerden zijn over het algemeen tevreden over de wijze waarop personeel hen bejegent tijdens het bezoek. Er blijken echter ook een aantal knelpunten te zijn. Zo zijn de vaste bezoekmomenten vaak niet haalbaar voor relaties en is er onvoldoende oog voor gedetineerden die zelden of nooit bezoek krijgen. Ook de informatievoorziening voor bezoekers verdient verbetering. De Inspectie waardeert het dat DJI niet-justitiegebonden organisaties betreft bij het stimuleren van contact tussen de gedetineerde ouder en zijn of haar kinderen. De Inspectie plaatst kanttekeningen bij de effectiviteit van maatregelen om de invoer van contrabande en persoons-verwisselingen tegen te gaan. Zo blijkt de opleiding van beveiligingspersoneel om contrabande met bagagedoorlichtingsapparatuur te traceren vaak te beperkt. Uit dit onderzoek blijkt dat invoering van biometrie in Nederlandse penitentiaire inrichtingen geen onverdeelde succes is. Personeel klaagt dat de apparatuur traag is en dat er regelmatig sprake is van storingen. De Inspectie kan niet anders dan vaststellen dat de apparatuur regelmatig niet gebruikt wordt, ook als deze wel blijkt te functioneren. Gedetineerden worden ook nog niet overal steekproefsgewijze gevisiteerd. Tijdens het onderzoek nam de Inspectie ook een aantal ‘good practices’ waar die navolging verdienen in andere penitentiaire inrichtingen.

Hieronder volgt een samenvatting van de onderzochte aspecten ‘rechtspositie en maatschappelijke reïntegratie’ en ‘veiligheid en maatschappij beveiliging’ met daarbij het oordeel over de verschillende criteria en aanbevelingen.²

¹ Ambtelijke bezoekers zijn bijvoorbeeld advocaten, reclasseringsmedewerkers, personeel diplomatieke vertegenwoordiging, psychologen en notarissen.

² Uitwerking van beide aspecten zijn te vinden in hoofdstuk 2 (‘rechtspositie en maatschappelijke reïntegratie’) en hoofdstuk 3 (‘veiligheid en maatschappelijke beveiliging’).

Rechtspositie en maatschappelijke reïntegratie

Naar het oordeel van de Inspectie kunnen gedetineerden op voldoende wijze gebruik maken van de mogelijkheid om zowel relatiebezoek als ambtelijk bezoek te ontvangen. De bezochte inrichtingen erkennen het belang van bezoek en doen hun best om het op een goede wijze vorm te geven. De Inspectie constateert echter dat een aantal gedetineerden in de praktijk geen relatiebezoek ontvangt, omdat de tijdstippen waarop zij bezoek kunnen ontvangen niet haalbaar zijn voor relaties. Het gaat met name om doordeweekse bezoekdagen als het bezoek zeer vroeg aanvangt en ook om de tijden waarop kinderen doorgaans naar school gaan. De invoering van één of twee bezoekdagen in het weekend ervaart de Inspectie daarom als een welkome aanvulling. De Inspectie acht aandacht gewenst voor individuele gedetineerden die geen of zelden bezoek krijgen. Het informeren van bezoekers inzake de gang van zaken rond bezoek kan ook beter. Ambtelijk bezoek verloopt over het algemeen goed. In sommige inrichtingen worden gedetineerden vooraf geïnformeerd over de komst van de advocaat zodat de gedetineerde in staat is om zich op zijn of haar zaak voor te bereiden. Het is de Inspectie ook gebleken dat voor diplomatieke vertegenwoordigingen in Nederland het vaak lastig traceren is waar een gedetineerde landgenoot zich bevindt. Dit komt o.a. omdat buitenlandse gedetineerden niet altijd op de hoogte zijn (gebracht) over de mogelijkheid om contact te maken met hun diplomatieke vertegenwoordiging en omdat inrichtingen deze informatie veelal niet verstrekken in verband met de privacy van individuele gedetineerden. In relatie hiermee staat foutief in het model huisregels vermeld dat buitenlandse gedetineerden het recht hebben op consulaire bijstand terwijl ze alleen recht hebben op het maken van contact met hun diplomatieke vertegenwoordiging.

De bezoekruimtes in de bezochte inrichtingen voldoen in het algemeen. Veel inrichtingen beschikken over faciliteiten om contact te maken met de autoriteiten via een internetverbinding, in verband met telehoren. Eén bezochte inrichting maakt hiervan gebruik als alternatief voor bezoek. Het is de Inspectie opgevallen dat veel gedetineerden afzien van de mogelijkheid om bezoek-zonder-toezicht te ontvangen in verband met het gebrek aan privacy van de bezoek-kamer. Het gebruik van een huiselijk ingerichte kamer voor bezoek van meerdere familieleden wordt door gedetineerden zeer gewaardeerd. De Inspectie is positief over de inspanningen van personeel van inrichtingen en medewerkers en vrijwilligers van niet-justitiegebonden organisaties om ouder-kinddagen te organiseren en het feit dat in sommige inrichtingen vrijwilligers gedetineerden bezoeken die zelden of nooit bezoek krijgen. De betrokkenheid van vrijwilligers bij activiteiten die voorbereiden op terugkeer in de maatschappij (tra) staat nog in de kinderschoenen.

Oordeel criteria

Rechtspositie	
Voorlichting	
Accommodatie en hygiëne	
Maatschappelijk contact	
Voorbereiding terugkeer	

Aanbevelingen aan PI's:

- 1) Evalueer de bezoekmomenten en realiseer een efficiënte bezetting van 'populaire' bezoektijden, zoals 's avonds en in het weekeinde.
- 2) Bespreek met individuele gedetineerden, bijvoorbeeld in het kader van het mentoraat, de mogelijkheden rondom bezoek.
- 3) Verbeter de informatieverstrekking over bezoek voor bezoekers.
- 4) Informeer gedetineerden consequent en tijdig over de komst van ambtelijk bezoek, zodat zij de gelegenheid hebben om zich hierop voor te bereiden.
- 5) Overweeg voor gedetineerden die structureel geen relatiebezoek kunnen ontvangen, maar dat wel willen, contact via een internetverbinding met beeld en geluid en/of bezoek van een bezoekvrijwilliger.

★ Het gebruik van een informatiebrochure voor bezoekers strekt tot voorbeeld voor andere inrichtingen.

Aanbevelingen aan DJI:

- 1) Plaats op de website van DJI per justitiële inrichting een plattegrond en routebeschrijving per auto en per openbaar vervoer.
- 2) Pas de zinsnede over consulaire bijstand in het model huisregels aan.
- 3) Draag zorg voor een werkwijze waardoor consulaten adequaat worden geïnformeerd over de detentielocatie van gedetineerde landgenoten die kenbaar hebben gemaakt dat zij contact willen hebben met hun diplomatieke vertegenwoordiging.

Veiligheid en maatschappij beveiliging

Ten aanzien van het weren van contrabande constateert de Inspectie dat alle inrichtingen maatregelen getroffen hebben om de invoer van contrabande³ via bezoek te beperken. De Inspectie plaatst wel enkele kanttekeningen bij (de uitvoering van) de afzonderlijke maatregelen in sommige inrichtingen. Zo is de controle van bezoekers bij het betreden van de inrichting vaak niet

³ Onder contrabande wordt bijvoorbeeld verstaan drugs, wapens, mobiele telefoons etc.

gericht op het traceren van niet-metalen voorwerpen en wordt in diverse inrichtingen bij de controle middels de metaaldectiepoort niet de voorgeschreven werkwijze gevolgd. In twee van de tien bezochte inrichtingen blijkt nog geen slangopstelling in de bezoekszaal aanwezig. Gedetineerden worden in zes van de tien inrichtingen na afloop van bezoek niet steekproefsgewijze, door middel van een randomizer, gevisiteerd. Gedetineerden worden na afloop van advocatenbezoek slechts bij hoge uitzondering gevisiteerd en vaak ook niet gefouilleerd. De opleiding van beveiligingspersoneel om contrabande met bagagedoorlichtingsapparatuur te traceren blijkt vaak zeer beperkt. In een meerderheid van de inrichtingen leidt het samenstel van maatregelen wel tot een reductie van de kans om via het bezoek contrabande de inrichting in te brengen. Met name de inzet van drugshonden bij de toegangscontrole en een geavanceerd camerasysteem in de bezoekszaal blijken effectieve middelen.

De toepassing van biometrie blijkt bij de inrichtingen geen onverdeelde succes. De Inspectie kan niet anders dan vaststellen dat de apparatuur regelmatig niet gebruikt wordt, ook als deze wel blijkt te functioneren. Ook zijn er in diverse inrichtingen onvoldoende waarborgen dat de identiteit van de gedetineerde wordt vastgesteld alvorens de bezoeker de inrichting kan verlaten. Persoonsverwisselingen tijdens bezoek kunnen in die inrichtingen dan ook niet volledig uitgesloten worden, maar de kans daarop is door de aanwezigheid van een slangopstelling en goed functionerend toezicht substantieel kleiner dan in inrichtingen zonder slangopstelling.

Oordeel criteria

Screening en informatieuitwisseling

Controle en toezicht

Aanbevelingen aan PI's:

- 6) Visiteer gedetineerden na afloop van bezoek steekproefsgewijs. Maak daarbij bij voorkeur gebruik van een randomizer.
 - 7) Bied personeel dat bagagedoorlichtingsapparatuur bedient een opleiding die hen beter in staat stelt om contrabande te kunnen herkennen.
 - 8) Stel altijd voorafgaand aan zowel relatie- als ambtelijk bezoek de identiteit van de gedetineerde biometrisch vast. Doe dit ook direct na afloop van bezoek, voordat de bezoekers de inrichtingen hebben verlaten.
 - 9) Val bij storing van de biometrie terug op conventionele methoden om zeker te stellen dat de gedetineerde na afloop van bezoek terugkeert naar de verblijfsafdeling. Vertrouw daarbij niet uitsluitend op gelaatsherkenning door personeelsleden.
- ★ Ter bestrijding van overdracht contrabanden halen bezoekers en gedetineerden uitsluitend voor zichzelf drinken in bekertjes met een afwijkende kleur.

Inleiding

1.1 Aanleiding en doel

Aanleiding

De Inspectie Veiligheid en Justitie houdt toezicht op de sanctietoepassing in Nederland. Zij doet dit onder andere door het uitvoeren van thema-onderzoeken waarin een bepaald thema binnen de sanctietoepassing centraal staat. Dit themaonderzoek betreft bezoek aan gedetineerden. De Memorie van Toelichting bij de Penitentiaire beginselenwet (Pbw) omschrijft 'bezoek' als 'ieder visueel contact tussen een gedetineerde en een ander persoon, die niet op de afdeling van de gedetineerde verblijft en evenmin gezamenlijk met hem aan bepaalde activiteiten deelneemt'. De Inspectie agendeerde het onderzoek naar aanleiding van bevindingen tijdens doorlichtingen van penitentiaire inrichtingen. Daaruit bleek dat het bezoeken van gedetineerden soms lastig is en dat het bezoekproces niet altijd in overeenstemming is met de regels en normen en verwachtingen van de Inspectie.

Het ontvangen van bezoek is voor zowel gedetineerden als bezoekers belangrijk en het dient verschillende doelen. Ten eerste stelt bezoek gedetineerden in staat om contact te onderhouden met familie en vrienden. Ten tweede geeft bezoek van advocaten gedetineerden de gelegenheid om juridische ondersteuning te ontvangen. Ten derde biedt bezoek van vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties en reclassering gedetineerden de mogelijkheid om zich voor te bereiden op terugkeer naar de maatschappij. Volgens wetenschappelijke studies kan bezoek een belangrijke bijdrage leveren aan het voorkomen van sociale uitsluiting van gedetineerden en ter voorbereiding van maatschappelijke reïntegratie.⁴ Bezoek is een recht voor gedetineerden, maar het contact met de buitenwereld brengt ook risico's met zich mee. Risico's voor de veiligheid in de inrichting, bijvoorbeeld doordat via het bezoek verboden goederen⁵ als drugs en wapens de inrichting in gebracht kunnen worden. Risico's ook voor de maatschappij omdat persoonsverwisselingen tussen gedetineerden en hun bezoekers in het verleden nog wel eens tot ontvluchtingen hebben geleid. Om deze risico's tot een minimum te beperken is een goede controle van bezoekers en gedetineerden noodzakelijk, evenals een goed toezicht tijdens het bezoek.

⁴ Cid, José and Joel Marti, 'Turning points and returning points: Understanding the role of family ties in the process of desistance', *European Journal of Criminology*, volume 9, November 2012, blz 603-620. Mills, Alice and Helen Codd, 'Prisoners' families and offender management: mobilizing social capital', *Probation Journal* (2008), volume 55, blz 9-24.

⁵ In dit toetsingskader verder geduid als contrabande.

Doel

Het doel van het themaonderzoek is te bezien in hoeverre en op welke wijze penitentiaire inrichtingen (PI's) bezoek aan gedetineerden mogelijk maken. Het ontvangen van bezoek is voor gedetineerden een belangrijk recht. Met dit onderzoek wil de Inspectie signaleren of bezoekmogelijkheden verbeterd moeten worden en of eventuele veiligheidsrisico's afdoende opgepakt worden. Aan de hand van haar bevindingen en oordelen doet de Inspectie verbetervoorstellen in de vorm van aanbevelingen voor de inrichtingen en het hoofdkantoor van de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI).

1.2 Reikwijdte van de doorlichting

Het onderzoek beperkt zich tot het bezoekproces in de sector gevangeniswezen. De Justitiële Jeugdinrichtingen (JJI's), de forensisch psychiatrische centra (FPC's) en de detentie- en uitzetcentra zijn niet meegenomen in het onderzoek. Deze inrichtingen zijn recent bezocht of worden nog bezocht door de Inspectie voor ander onderzoek. Bovendien gelden binnen de JJI's en de FPC's andere regels voor bezoek.

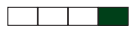

1.3 Toetsingskader

De Inspectie stelt voor haar onderzoeken een toetsingskader op. Een toetsingskader geeft aan welke aspecten van het functioneren van instellingen de Inspectie in haar onderzoek betreft, op welke regelgeving en uitvoeringsbeleid dit is gebaseerd en welke normen de Inspectie daarbij hanteert. Dit toetsingskader is gebaseerd op nationale en internationale wet- en regelgeving en breed aanvaarde normen. Het betreft internationale verdragen zoals de United Nations Standard Minimum Rules for the treatment of Prisoners (SMR), de European Prison Rules (EPR), standaarden van de Committee for the Prevention of Torture (CPT-standaarden) en uitspraken van de European Court of Human Rights (ECHR). Nationale regelgeving betreft de penitentiaire beginselenwet (Pbw) en aanwijzingen en ministeriële regelingen die daarop van toepassing zijn zoals onder andere de regeling inzake toelating van niet-justitiegebonden organisaties tot penitentiaire inrichtingen, het beleidsdocument Penitentiaire Scherpste van DJI, het protocol identiteitsvaststelling Gevangeniswezen DJI en de circulaire Bezoek zonder Toezicht. Ook kijkt de Inspectie naar uitspraken van de Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming (RSJ).

Voor het bezoekproces zijn de volgende aspecten waar de Inspectie aan toetst relevant: de rechtspositie van gedetineerden, de maatschappelijke reïntegratie van gedetineerden, de veiligheid in de inrichting voor medewerkers, gedetineerden en bezoekers en de maatschappijbeveiliging. Deze vier aspecten zijn in dit rapport samengevoegd tot de volgende twee:

- Rechtspositie en maatschappelijke reïntegratie;
- Veiligheid en maatschappij beveiliging.

Deze twee aspecten zijn opgedeeld in meerdere criteria. De Inspectie komt bij ieder criterium tot een integraal oordeel dat is samengesteld op basis van een weging van de oordelen over de dimensies: uitvoering, beleid en check op de uitvoering. Bij de dimensie uitvoering stelt de Inspectie vast in hoeverre de uitvoering voldoet aan de daaraan te stellen eisen. Bij de dimensie beleid beziet de Inspectie of in de inrichting ten aanzien van het te toetsen criterium (vastgelegd) beleid beschikbaar is dat voldoet aan geldende wet- en regelgeving. Bij de dimensie check op de uitvoering gaat de Inspectie na in hoeverre de juiste uitvoering van het beleid is zeker gesteld. De Inspectie geeft haar oordeel per criterium weer in vier waarden. ⁶ Indien het criterium of een onderdeel van het criterium tot voorbeeld strekt voor andere inrichtingen duidt de Inspectie dit aan met een ster. De Inspectie gebruikt de volgende waarden:

	= Voldoet niet aan de relevante normen en verwachtingen
	= Voldoet in beperkte mate aan de relevante normen en verwachtingen
	= Voldoet overwegend maar niet volledig aan de relevante normen en verwachtingen
	= Voldoet geheel aan de relevante normen en verwachtingen
	= Strekt tot voorbeeld voor andere inrichtingen.

1.4 Opzet

Methode

De Inspectie heeft ten behoeve van dit themaonderzoek een overzicht gemaakt van penitentiaire inrichtingen die niet recent zijn geïnspecteerd of op korte termijn in de planning staan om te worden geïnspecteerd door een rijksinspectie. Vervolgens is er een verdeling gemaakt op basis van bestemming (huis van bewaring / gevangenis) en op geslacht (man – vrouw). Vervolgens heeft de Inspectie rekening gehouden met de

⁶ In bijlage 1 staan alle oordelen op de toetsingscriteria bij elkaar.

geografische spreiding van de te onderzoeken locaties. In totaal zijn er tien inrichtingen geselecteerd.

Tabel 1

Inrichting	Bestemming	Capaciteit
PI Arnhem locatie Zuid	HvB en gevangenis	270
PI Breda (sluiting medio 2013)	Vrouweninrichting HvB	152
PI Dordrecht	HvB en gevangenis	378
PI Haarlem	HvB	392
PI Heerhugowaard/Alkmaar locatie Schutterswei (per 1-10-2012 gesloten)	Gevangenis	122
PI Leeuwarden	HvB en gevangenis	282
PI Rotterdam locatie de Schie	HvB, gevangenis en TA	287
PI Ter Apel	HvB en gevangenis	434
PI Veenhuizen locatie Norgerhaven	Gevangenis	270
PI Zuid/Oost locatie ter Peel	Vrouweninrichting HvB en gevangenis	248

Bron: DJI, september 2012

Voor het onderzoek heeft de Inspectie verschillende methoden van dataverzameling gebruikt. Zoals het bestuderen van bestaande documentatie, het verrichten van dossieronderzoek, het houden van interviews en het uitvoeren van observaties.

Bij de te bezoeken locaties is vooraf informatie opgevraagd ten behoeve van de documentenstudie. Tijdens de bezoeken aan de inrichtingen observeerde de Inspectie het bezoekproces, verzamelde schriftelijke informatie en nam interviews af. De respondenten in de inrichting waren de directie, de gedetineerden en het personeel betrokken bij de uitvoering van bezoek. Hoewel bezoekers van gedetineerden zoals familieleden, advocaten, reclasseringsmedewerkers, consulaire medewerkers en medewerkers en vrijwilligers van niet-justitiegebonden organisaties geen onderwerp van onderzoek zijn, is hen ook gevraagd naar hun ervaringen bij hun bezoek aan gedetineerden. Zie bijlage 6 voor het inspectieprogramma met daarin ook een overzicht van de respondenten. Ten slotte heeft de Inspectie gesprekken gevoerd met veiligheidsdeskundigen bij het hoofdkantoor van DJI, de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV) en met een medewerker van de centrale opslag biometrische gegevens. Ten behoeve van deze interviews is het toetsingskader uitgewerkt in een aantal gestructureerde vragenlijsten. De Inspectie zet alle verzamelde gegevens vervolgens af tegen de normen uit het toetsingskader en komt zo tot een oordeel over de mate waarin een criterium voldoet aan die normen.

Uitvoering en tijdpad

Op 5 juli 2012 heeft de Inspectie het themaonderzoek aangekondigd aan DGJS, DJI en de te bezoeken locaties. Het bezoek aan de tien inrichtingen is uitgevoerd door minstens twee inspecteurs in de periode augustus 2012 tot en met september 2012.⁷ Op 4 oktober hebben de inrichtingen een concept-deelverslag voorgelegd gekregen om te kunnen reageren op feitelijke onjuistheden. De wederhoorreacties van de inrichtingen zijn verwerkt in de betreffende deelverslagen. Deze deelverslagen vormen de basis van dit rapport. Het hoofdkantoor DJI heeft op 20 december 2012 de conceptversie van het themarapport ter informatie ontvangen. De Inspectie heeft de conceptversie op 21 januari 2013 met DJI besproken. Op 19 februari 2013 heeft het hoofd van de Inspectie het inspectierapport vastgesteld en aangeboden aan de staatssecretaris van Veiligheid en Justitie.

1.5 Leeswijzer

De navolgende hoofdstukken behandelen elk een aspect uit het toetsingskader. In die hoofdstukken opent elke paragraaf met een korte omschrijving van het criterium uit het toetsingskader. Hierop volgen de relevante bevindingen die hebben geleid tot het oordeel over dat criterium. Afgesloten wordt met eventuele aanbevelingen. Elk hoofdstuk besluit met een conclusie op basis van alle beoordeelde criteria bij het betreffende aspect.

⁷ Bij bezoek aan vijf van de tien inrichtingen was er nog een derde inspecteur betrokken bij het inspectiebezoek.

2

Rechtspositie en maatschappelijke reïntegratie

In dit hoofdstuk beoordeelt de Inspectie op basis van een vijftal criteria uit het toetsingskader hoe het gesteld is met de rechtspositie van gedetineerden en de mogelijkheden voor maatschappelijke reïntegratie bij het bezoekproces. Deze criteria zijn 'rechtspositie', 'voorlichting', 'accommodatie en hygiëne', 'maatschappelijk contact' en 'voorbereiding terugkeer'. Elke paragraaf opent met het criterium dat de Inspectie hanteert. Het hoofdstuk sluit af met een conclusie.

2.1 Rechtspositie

Criterium

Volgens artikel 38 van de Pbw hebben gedetineerden het recht om gedurende ten minste één uur per week, op in de huisregels vastgestelde tijden en plaatsen, bezoek te ontvangen. Tijdens het verblijf in de straf- of afzonderingscel behoudt de gedetineerde het recht op bezoek, tenzij de directeur besluit beperkingen op te leggen. De directeur kan ook besluiten om in het belang van de orde en veiligheid een bezoeker de toegang voor een bepaalde periode te weigeren. Landelijk beleid schrijft voor dat gedetineerden in gevangenissen twee uur per week bezoek mogen ontvangen en voor gedetineerden in het hvb geldt het wettelijke minimum van één uur per week. Naast relatiebezoek kunnen gedetineerden ook bezoek ontvangen van ambtelijke bezoekers. Dit bezoek vindt plaats op de in de huisregels vastgestelde dagen en tijdstippen. Het ambtelijk bezoek wordt niet in mindering gebracht van het reguliere bezoek.

Bevindingen

Recht op bezoek - relatiebezoek

Gedetineerden zijn in staat om wekelijks relatiebezoek te ontvangen. De enige uitzondering daarop is PIV Breda waar vrouwelijke gedetineerden iedere twee weken twee keer bezoek kunnen ontvangen. Het bezoek vindt de ene week plaats op woensdag en de andere week op zondag. Dit betekent dat er steeds drie of tien dagen tussen bezoek zit. In huizen van bewaring is de netto bezoektijd één uur en in gevangenissen is dat netto twee uur per week. Twee van de acht inrichtingen met een gevangenisregime bieden wekelijks twee keer in de week bezoektijd aan van één uur in plaats van wekelijks twee uur aaneengesloten. Een andere inrichting heeft ervoor gekozen om de ene week twee keer één uur bezoektijd separaat aan te bieden en de week erna twee uur achter elkaar. De reden waarom een aantal inrichtingen ervoor hebben gekozen om de bezoektijd van twee uur op te splitsen in twee keer één uur verspreid over de week is, zo blijkt uit interviews met de directie, om gedetineerden de mogelijkheid te geven om vaker bezoek te ontvangen en om de kans te vergroten dat het bezoekuur

aansluit bij de voorkeur van de bezoekers. Uit interviews met gedetineerden blijkt inderdaad dat twee keer één uur bezoektijd verspreid over de week de voorkeur heeft. Bij twee inrichtingen die twee uur aaneengesloten bezoektijd aanbieden kunnen bezoekers halverwege het bezoek uur plaatsmaken voor andere bezoekers.

De bezoektijden zijn in alle bezochte inrichtingen netto tijden. Dat wil zeggen dat er sprake is van zestig minuten (of 120 minuten) bezoek en dat de looptijden van gedetineerden van en naar de verblijfsafdeling niet worden meegerekend. Indien bezoek te laat begint door toedoen van de inrichting, bijvoorbeeld door drukte bij de receptie, dan loopt het bezoek in alle inrichtingen normaal gesproken ook langer door. Het komt zelden voor dat een inrichting het bezoekuur op een ander moment moet compenseren. Indien de bezoeker zelf te laat is dan kan hij of zij tot dertig minuten of zelfs tot vijftien minuten voor afloop van het bezoek nog naar de bezoekszaal. Bezoek gaat in alle bezochte inrichtingen altijd door. Tenzij er natuurlijk geen bezoekers zijn. PI Ter Apel biedt gedetineerden, naast het wettelijke minimum, om de drie weken een extra bezoekmoment in het weekend. Alle bezochte PI's stellen alles in het werk om te zorgen dat er altijd voldoende personeel aanwezig is om het bezoek door te laten gaan. Desnoods ondersteunen personeelsleden van andere afdelingen. Geïnterviewde gedetineerden zijn tevreden over de mogelijkheid om bezoek te ontvangen.

Recht op bezoek – ambtelijk bezoek

Gedetineerden zijn in staat om ambtelijk bezoek zoals advocaten, consulaire medewerkers, reclasseringsmedewerkers en vrijwilligers van niet-justitiegebonden organisaties te ontvangen. Dit bezoek komt niet in de plaats van regulier bezoek. Deze bezoeken vinden in de regel doordeweeks en tijdens reguliere werktijden plaats. De duur van het bezoek is niet aan een maximum gebonden. Gedetineerden zijn tevreden over de mogelijkheid om ambtelijke bezoekers te ontvangen.

Recht op bezoek - beperkingen

De door de Inspectie bezochte inrichtingen leggen, zo ver de Inspectie heeft kunnen nagaan, de gedetineerden geen beperkingen op bij het ontvangen van bezoek. Als een gedetineerde bijvoorbeeld in afzondering is geplaatst, als maatregel of als disciplinaire straf, behoudt hij of zij het recht om wekelijks relatiebezoek en ambtelijk bezoek te ontvangen. Uitzondering hierop zijn gedetineerden die beperkingen hebben opgelegd gekregen door de officier van justitie of rechter-commissaris om contact te onderhouden met familie en vrienden. Alleen bezoek van een advocaat is dan toegestaan. Uit interviews met directies blijkt dat de bezochte inrichtingen zo nu en dan beperkingen moeten opleggen ten aanzien van bezoekers. Indien bezoekers contrabande invoeren of indien zij zich misdragen, kan de directeur hen de

toegang tot de inrichting voor een bepaalde periode ontzeggen. Ontzegging van toegang leggen de inrichtingen meestal op voor de duur van drie maanden.

Aanmelding bezoek

De wijze van aanmelding van familie en vrienden die op bezoek willen komen is vrijwel gelijk in alle bezochte inrichtingen. Gedetineerden zijn zelf verantwoordelijk voor het aanmelden van hun relatiebezoek. Dit betekent dat familie en vrienden zelf geen afspraak kunnen maken. De uitzondering hierop is PI Leeuwarden waar relatiebezoek zich telefonisch moet aanmelden.

In alle bezochte inrichtingen vullen gedetineerden bij binnenkomst een lijst in met daarin de persoonsgegevens (naam, adres, geslacht en geboortedatum) van hun beoogde bezoekers. Deze lijst wordt doorgegeven aan de afdeling die verantwoordelijk is voor de bezoekersadministratie. Het opzoeken van persoonlijke gegevens voor de bezoekerslijst vormt voor gedetineerden regelmatig een belemmering om bezoekers op de lijst te kunnen zetten. Vanwege de beperkte toegang tot de telefoon, de telefoonkosten en het ontbreken van toegang tot internet, is het voor hen vaak lastig om een volledige lijst in te leveren. Door de landelijke invoering van een nieuw telefoonsysteem kunnen gedetineerden niet meer collect-call bellen. Dit vinden gedetineerden een gemis, niet alleen voor het opstellen van de lijst, maar ook om bezoekers te informeren over het toegewezen bezoekuur. Het maximale aantal bezoekers op de lijst varieert per inrichting tussen de tien en de twintig personen. Wijzigingen in deze lijst zijn toegestaan, maar niet te vaak. De inrichting registreert en bewaart de namen van personen die op bezoek komen.

Het totale aantal bezoekers dat per keer op bezoek kan komen varieert eveneens per inrichting, maar is meestal tussen de drie en vijf personen waarvan maximaal drie volwassenen. In een aantal inrichtingen is het mogelijk om naast twee volwassenen ook één of twee kinderen onder de twaalf mee te nemen. Baby's (onder de achttien maanden) tellen in sommige inrichtingen niet mee, soms als 'half' kind en soms als één kind. Ambtelijke bezoekers moeten in acht van de tien bezochte inrichtingen voorafgaand aan het bezoek een afspraak maken. Bij iedere inrichting is een bepaalde afdeling, vaak de bezoekersafdeling, belast met het maken van afspraken over bezoek. Deze afdeling kan de ambtelijk bezoeker ook informeren over de zogenaamde 'bloktijden' waarop de gedetineerde geen verplichte activiteiten heeft. In PI Dordrecht, PI Haarlem, PI Rotterdam locatie De Schie en PI Veenhuizen locatie Norgerhaven is ambtelijk bezoek uitsluitend zonder afspraak mogelijk en kunnen spreekruimtes niet van tevoren worden gereserveerd.

Bezoekmoment

Het moment waarop het relatiebezoek plaatsvindt varieert per inrichting. In negen van de tien bezochte inrichtingen is het bezoekmoment gekoppeld aan de cel of de afdeling.⁸ Dat wil zeggen dat er wekelijks op dezelfde dag en tijd bezoek is. In een zestal inrichtingen zijn er meerdere bezoekmomenten per cel of afdeling mogelijk waardoor gedetineerden kunnen kiezen. Deze keuze moeten ze vooraf schriftelijk opgeven. Indien de eerste voorkeur van een gedetineerde voor een bezoekdag en/of tijd niet mogelijk is, dan zoeken inrichtingen vaak naar een alternatieve bezoekmogelijkheid. Gedetineerden zijn vaak niet tevreden over de doordeweekse bezoekdagen en bezoektijden, omdat die momenten vaak niet schikken bij de bezoekers in verband met bijvoorbeeld werk, school of bereikbaarheid van de inrichting per openbaar vervoer. In PI Arnhem start het eerste bezoekuur bijvoorbeeld al om tien voor acht 's ochtends. Het gevolg hiervan is dat sommige gedetineerden geen bezoek kunnen ontvangen. Uit interviews blijkt dat zowel bezoekers als gedetineerden bezoek in het weekend en 's avonds zeer waarderen. De door de Inspectie bezochte inrichtingen bieden allemaal bezoek in het weekend aan. PI Zuid/Oost locatie Ter Peel biedt uitsluitend relatiebezoek in het weekend aan. Een drietal inrichtingen biedt ook 's avonds bezoek aan. Aangezien bezoek in het weekend en 's avonds zeer populair is, zijn er vaak wachtlijsten.

Oordeel

De Inspectie oordeelt overwegend positief over de rechtspositie van gedetineerden bij het bezoekproces. Gedetineerden kunnen, met uitzondering van PI Breda, wekelijks minstens de minimumduur van een uur relatiebezoek ontvangen en daarnaast ook ambtelijke bezoekers. PI's beschouwen bezoek als een belangrijke activiteit en stellen alles in het werk om het door te laten gaan. De doordeweekse bezoekdagen en bezoeken sluiten echter vaak niet aan bij de bezoekmogelijkheden van bezoekers. Dit betekent dat een aantal gedetineerden geen of nauwelijks bezoek ontvangt. Dat is een onwenselijke situatie. De Inspectie waardeert het daarom dat meer dan de helft van de bezochte inrichtingen gedetineerden de mogelijkheid geven om een voorkeur aan te geven voor een bepaalde bezoekdag en/of tijd. Daarnaast is de Inspectie tevreden met de mogelijkheid van weekend en avondbezoek.

⁸ Alleen in PI Leeuwarden bepaalt de bezoeker, in overleg met de bezoekersadministratie, welk bezoekmoment het beste schikt.

Aanbeveling aan de PI's:

- Evalueer de bezoekmomenten en realiseer een efficiënte bezetting van 'populaire' bezoektijden, zoals 's avonds en in het weekeinde.

2.2 Voorlichting

criterium

De PI informeert gedetineerden op een begrijpelijke wijze over hun recht om bezoek te ontvangen en op welke wijze uitvoering wordt gegeven aan dit recht.

Actuele en toegankelijke huisregels zijn daarvoor het uitgangspunt. Zo is in de huisregels vastgelegd het recht op rechtskundige bijstand (artt. 37-39 Pbw) en het recht van buitenlandse gedetineerden om contact te maken met hun diplomatieke vertegenwoordiging (art. 56.3 Pbw). Het actief informeren van bezoekers van gedetineerden over de bezoekregels, inclusief de toegangscontrole, voorkomt misverstanden. Om die reden heeft de Inspectie het actief informeren van bezoekers opgenomen als verwachting.

Bevindingen

Bezoekinformatie voor gedetineerden

Gedetineerden in de bezochte inrichtingen zijn over het algemeen bekend met hun recht om bezoek te ontvangen en de regels die daarop van toepassing zijn. De gedetineerden krijgen bij binnenkomst actuele informatie over de gang van zaken omtrent bezoek tijdens een persoonlijke intake en/of inzage in de huisregels. De wijze waarop personeel nieuw binnengekomen gedetineerden mondeling wegwijs maakt hangt vaak af van de tijd die beschikbaar is en de welwillendheid van personeel. Uit interviews blijkt dat gedetineerden over het algemeen tevreden zijn over de manier waarop personeel hen informeert over bezoek. Gedetineerden zijn bekend met de wijze waarop ze bezoek moeten aanvragen en dat zij zelf verantwoordelijk zijn voor het informeren van hun bezoekers.

In alle inrichtingen waar de Inspectie is geweest staat het recht op bezoek beschreven in de huisregels. De huisregels liggen echter niet altijd op cel en zijn niet altijd actueel of beschikbaar in buitenlandse talen. Zeven van de tien bezochte inrichtingen beschikt over een folder voor gedetineerden met daarin toegankelijke informatie over de wijze waarop bezoek is geregeld in de inrichting.

Consulaire bijstand

Informatie over consulaire bezoek voor gedetineerden met een buitenlandse nationaliteit staat in het model huisregels en in de huisregels van de bezochte inrichtingen niet geheel correct. Opgenomen is dat gedetineerden met een buitenlandse nationaliteit, volgens artikel 36 van het ‘Verdrag van Wenen inzake consulaire verkeer’, recht hebben op consulaire bijstand. Dat is echter niet geval. Volgens genoemd verdrag hebben gedetineerden met een buitenlandse nationaliteit het recht om contact te maken met hun diplomatieke vertegenwoordiging en om bezoek van consulaire medewerkers te ontvangen. In hoeverre de diplomatieke vertegenwoordiging daadwerkelijk consulaire bijstand geeft bepaalt de consulaire afdeling van de diplomatieke vertegenwoordiging zelf. Volgens geïnterviewde consulaire medewerkers leidt deze misvatting soms tot té hoge verwachtingen bij hun gedetineerde landgenoten. De gedetineerden van buitenlandse afkomst met wie de Inspectie sprak, waren niet bekend met de mogelijkheid om contact te maken met hun diplomatieke vertegenwoordiging. Uit gesprekken met het Britse en Spaanse consulaat blijkt dat zowel consulaire medewerkers en consuls bezoeken afleggen aan gedetineerde landgenoten.

Bezoekinformatie voor bezoekers

De bezochte penitentiaire inrichtingen informeren bezoekers van gedetineerden niet actief over de bezoekmogelijkheden. De PI's verwachten dat bezoekers zelf, met hulp van de gedetineerde, zoeken waar de PI zich bevindt, wat de routebeschrijving is, op welke dagen en tijden het mogelijk is om op bezoek te gaan en welke regels er gelden. De belangrijkste bron van informatie is hiervoor de website van DJI (www.dji.nl). Op deze website, die alleen in de Nederlandse taal beschikbaar is, staan de namen van de verschillende PI's met per PI beknopte informatie over bezoek en een link naar standaard informatie van DJI over bezoek. De standaard tekst van DJI over bezoekregels is informatief, toegankelijk en over het algemeen actueel. Uit interviews blijkt dat bezoekers vaak niet tevreden zijn over de beschikbare informatie over de PI die ze (willen) bezoeken. Bezoekers vinden de tekst op de website niet toereikend, omdat deze vaak té beknopt en te weinig informatief is. Bij de door de Inspectie bezochte inrichtingen staan bij één bezochte inrichting alleen de contactgegevens vermeld op de website van DJI. Bij twee inrichtingen is informatie over de bezoekdagen en tijden niet actueel. Uit interviews met bezoekers blijkt dat de beknoptheid van de informatie kan leiden tot vragen en misverstanden. Informatie over kledingvoorschriften en over regels omtrent in- en uitvoer van goederen achten bezoekers van belang aangezien de regels hierover per PI, en soms per dienstdoende portier, kunnen variëren. Daarnaast ontbreekt ook praktische informatie, die in het verleden wel op de website van DJI beschikbaar was, over de ligging van de PI en een routebeschrijving

per auto en per openbaar vervoer.⁹ Bezoekers worden niet actief geïnformeerd over het feit dat hun gegevens worden opgeslagen en tot zes maanden na ontslag van de gedetineerden worden bewaard. Naast informatie via de gedetineerde en via de website van DJI kunnen bezoekers ook telefonisch contact opnemen met de PI. Bezoekers komen dan via een keuzemenu terecht bij de afdeling die verantwoordelijk is voor bezoek. Bezoekers gaven in interviews aan dat ze tevreden zijn over deze informatievoorziening en de wijze waarop ze te woord werden gestaan. Vier van de tien bezochte inrichtingen beschikt over een speciale informatiebrochure voor bezoekers. In twee inrichtingen is daarvan een Engelse vertaling beschikbaar. De brochure ligt ter inzage in de wachtruimte bij de bezoekzaal. Omdat deze informatie vooral nuttig is voor bezoekers voorafgaand het bezoek, overwogen enkele directies om de inhoud van de brochure toe te voegen aan de bestaande informatie op de website van de inrichting. De informatiebrochure voor bezoekers strekt tot voorbeeld voor andere inrichtingen. Er is ook een keerzijde aan het toezenden van de informatiebrochure aan bezoekers. Een geïnterviewde bezoeker gaf aan dat zij post van de PI had ontvangen met daarop de naam van de inrichting. Zij wilde echter niet dat de detentie van haar partner bekend werd, maar door de wijze van verzending konden medebewoners er wel van op de hoogte zijn.

Vergoeding van reiskosten

Indien bezoekers niet draagkrachtig zijn is het mogelijk om een aanvraag voor bijzondere bijstand bij de gemeente in te dienen voor verstrekking van de gemaakte reiskosten om een gedetineerde te bezoeken. Om in aanmerking te komen voor deze bijzondere bijstand moet de bezoeker aan een aantal voorwaarden voldoen en de gemeente moet het bezoek als 'noodzakelijk' beoordelen.¹⁰ Een aantal gemeentes hanteert de voorwaarde dat de gedetineerde tot het gezin behoort van de bezoeker, dat de gedetineerde geen recht heeft op verlof, dat de PI buiten de gemeente ligt en dat de gemeente niet meer dan één bezoek per maand per gezinslid vergoedt. De hoogte van de bijzondere bijstand is gelijk aan de kosten van de goedkoopste vorm van openbaar vervoer. De bezoeker dient de vervoers- of bezoekbewijzen aan de gemeente te laten zien. Informatie over de mogelijkheid om reiskosten voor een bezoek aan een gedetineerde vergoedt te krijgen is niet opgenomen in de huisregels noch in de informatie op de website van DJI.

⁹ Alhoewel detentiecentra buiten de scope van dit themaonderzoek vallen, strekt de informatie die voor bezoekers aan het Detentiecentrum Rotterdam tot voorbeeld ([www.dji.nl/Organisatie/ Locaties/Detentiecentra-en-uitzetcetra/Detentiecentrum-Rotterdam/index.aspx](http://www.dji.nl/Organisatie/Locaties/Detentiecentra-en-uitzetcetra/Detentiecentrum-Rotterdam/index.aspx))

¹⁰ Zie voor de voorwaarden: www.rechtbijstand.nl/inhoud?pid=332 (voor het laatst geraadpleegd op 7 november 2012).

Oordeel

De Inspectie oordeelt dat het criterium ‘voorlichting’ overwegend voldoet. PI’s informeren gedetineerden over het algemeen voldoende over regels omtrent bezoek. Bezoekers kunnen zich op de hoogte stellen over bezoek en de bezoekmogelijkheden. De bezoekersinformatie van de afzonderlijke inrichtingen op de website van DJI is echter erg beknopt en kan daarom uitgebreid en verbeterd worden.

Aanbeveling aan PI’s

- Verbeter de informatieverstrekking over bezoek voor bezoekers.

Het gebruik van een informatiebrochure voor bezoekers strekt tot voorbeeld voor andere inrichtingen.

Aanbevelingen aan DJI

- Plaats op de website van DJI per justitiële inrichting een plattegrond en routebeschrijving per auto en per openbaar vervoer.
- Pas de zinsnede over consulaire bijstand aan in het model huisregels.

2.3 Accommodatie en hygiëne

Criterium

Voor het ontvangen van bezoek stelt de PI verschillende ruimtes beschikbaar. De Inspectie verwacht dat deze ruimtes voldoen aan de daaraan gestelde gebouwelijke eisen, dat ze in een goede staat verkeren en dat ze schoon zijn. De capaciteit van de bezoekeruimte dient groot genoeg te zijn om alle gedetineerden wekelijks de wettelijke minimumtijd aan bezoek te kunnen aanbieden. Ook dient de PI te voorzien in voldoende spreekruimtes voor ambtelijke bezoekers en bij gevangenen voor een ruimte met voldoende privacy voor bezoek zonder toezicht (bzt). De Inspectie verwacht dat de gezamenlijke bezoekeruimte dusdanig is ingericht dat gedetineerden en bezoekers, veiligheidsvoorschriften in acht nemend, op een normale wijze en ongestoord met elkaar kunnen communiceren. De Inspectie verwacht dat er wat speelvoorzieningen zijn getroffen voor kinderen. Verder verwacht de Inspectie dat gedetineerden de mogelijkheid hebben om zich voorafgaand aan bezoek te douchen.

Bevindingen

Bezoekzaal

Relatiebezoek vindt in de regel plaats in een bezoekzaal. In de bezochte inrichtingen betreft het een zaal waar gemiddeld tussen de tien en twintig gedetineerden tegelijkertijd elk maximaal drie bezoekers kunnen ontvangen. De capaciteit van de bezochte bezoeken is gemiddeld veertig tot tachtig personen. Tijdens de Inspectie bleken de bezoeken vaak halfvol. Bij volledige bezetting, hetgeen volgens interviews met directie en personeel nauwelijks voorkomt, kan de privacy in het gedrang komen. Uit gesprekken met gedetineerden bleek dat dit betekent dat zij niet op een normale wijze of ongestoord met hun bezoekers kunnen communiceren. De Inspectie heeft dit niet zelf kunnen controleren. Acht van de tien bezochte inrichtingen beschikt over een bezoekzaal die is voorzien van een slangopstelling waardoor bezoekers en gedetineerden fysiek van elkaar gescheiden zijn. Er is geen slangopstelling in de bezoekzaal van PI Heerhugowaard/Alkmaar locatie Schutterswei en in PI Arnhem locatie Zuid. De reden dat de slangopstelling ontbrak in de locatie Schutterswei is dat deze inrichting op de nominatie stond om te worden gesloten en inmiddels is gesloten. In PI Arnhem locatie Zuid is de directie bezig met verbouwplannen voor de bezoekzaal met daarin ook ruimte voor een slangopstelling. De huidige bezoekzaal heeft slechts één toegangsdeur waar zowel bezoekers als gedetineerden gebruik van moeten maken.

Alle bezoeken of wachtruimtes beschikken over een koffieautomaat. De prijs van koffie varieert van gratis tot €1 per kopje. Alle bezoeken beschikken ook over een automaat met frisdrank en/of snoepgoed. Gedetineerden en bezoekers zijn overwegend positief over de bezoekzaal en de wijze waarop ze met elkaar kunnen communiceren. Zij zijn echter negatief over de invoering van de 'slangentafel', aangezien het hierdoor niet meer mogelijk is om fysiek contact te maken tijdens het bezoek. Fysiek contact in de vorm van een hand, kus of korte omhelzing is alleen toegestaan bij het begin en einde van het bezoek. In alle door de Inspectie bezochte inrichtingen mag een gedetineerde een kind (meestal tot vier jaar) op schoot hebben. Gedetineerden ervaren het als zeer beperkend dat ze hun kinderen niet kunnen knuffelen tijdens het bezoek.

De bezochte bezoeken beschikken over wat speelgoed voor kinderen. Het gaat vaak om een tafeltje met lego en kleurpotloden en soms een scherm met kinderfilms. Het speelgoed is niet goed onderhouden en soms stuk. Over het algemeen kunnen gedetineerden, vaak als ze er zelf alert op zijn, voor aanvang van bezoek douchen. Indien bezoek al om acht uur 's ochtends plaatsvindt, kunnen gedetineerden alleen gebruik maken van de wastafel op hun cel.

Spreekkamer

Naast een algemene bezoekszaal hebben alle inrichtingen spreekkamers voor ambtelijke bezoekers. Deze kamers zijn zodanig gelegen en ingericht dat gedetineerden ongestoord met hun bezoek kunnen praten. De bezochte PI's beschikken over een beperkt aantal spreekkamers die zich vaak in de nabijheid van de bezoekszaal bevinden. In hoeverre de capaciteit van de spreekkamers voldoende is afgestemd op de behoefte is lastig te bepalen. Met name in inrichtingen waar ambtelijke bezoekers geen afspraak vooraf hoeven te maken, zoals in PI Dordrecht, PI Haarlem, PI Rotterdam locatie De Schie en PI Veenhuizen locatie Norderhaven kan het voorkomen dat ambtelijke bezoekers enige tijd op een spreekkamer moeten wachten. Personeel houdt toezicht op de gang waar de toegangsdeuren van de spreekkamers aan grenzen. De kamers zijn functioneel ingericht met een tafel en twee of meerdere stoelen en zijn voorzien van een telefoon, alarmknop en intercom. Tijdens bezoek gaan de deuren van de spreekkamer dicht, maar niet op slot. Het onderhoud tussen de gedetineerde en de professionele bezoeker vindt, zo blijkt uit interviews met ambtelijke bezoekers en gedetineerden, ongestoord plaats. De spreekkamers zelf zijn echter vaak gehorig. Indien de veiligheidssituatie daartoe aanleiding geeft, vindt bezoek achter glas plaats. Van deze mogelijkheid wordt in de praktijk zelden gebruik gemaakt. Onlangs is onder druk van de Orde van Advocaten door DJI nogmaals kenbaar gemaakt aan alle inrichtingen dat gesprekken tussen gedetineerde en advocaat niet opgenomen mogen worden. Het betreft niet alleen telefoongesprekken maar ook gesprekken die in een spreekkamer plaatsvinden. Geïnterviewde advocaten gaven aan dat ze niet het gevoel hadden dat er werd meegeluisterd als ze met hun cliënten spraken. Een advocaat gaf wel aan dat zij strikt vertrouwelijke informatie uitsluitend op afgeschermd papier uitwisselt met haar cliënten.

Bezoek zonder toezicht / familiekamer

Gedetineerden in de gevangenis kunnen onder voorwaarden en na goedkeuring van de directeur 'bezoek zonder toezicht' (bzt) aanvragen in een aparte kamer met als doel hun vaste relatie te bestendigen. De bzt-kamer is, in verband met toezicht, vaak gelegen naast of tegenover de spreekkamers voor ambtelijk bezoekers. De bzt-kamer bestaat veelal uit een kleine ruimte, vaak zonder raam, met een bed en een kleine badkamer met douche. De kamer is eenvoudig tot sober ingericht met een tafel, een of twee stoelen, koffiezetapparaat, klok, stereo-installatie en voor ieder bezoek een nieuw lakenpakket. Gedetineerden kunnen zelf muziek en voorverpakt eten meenemen. Uit interviews blijkt dat gedetineerden vaak afzien van bzt-bezoek in verband met de kille uitstraling van de ruimte en de gehorigheid. Personeel geeft aan dat een extra (geluidswerende) scheidingswand noodzakelijk is ter bescherming van de privacy.

De helft van de bezochte inrichtingen beschikt over een familiekamer die huiselijk is ingericht en waar gedetineerden een paar uur zonder toezicht kunnen spenderen met hun gezin en/of familieleden. Vaak gaat het om een voormalige bzt-kamer of spreekkamer die niet meer werd gebruikt. Gedetineerden waarderen de mogelijkheid zeer om in een semi-huiselijke sfeer tijd door te brengen. Met uitzondering van het logeershuis bij de vrouweninrichting in PI Zuid/Oost locatie Ter Peel kunnen kinderen niet blijven overnachten bij hun ouder. Zowel de BZT-kamer als de familiekamer is voorzien van een alarmbel en intercom. Daarnaast houdt personeel op afstand indirect toezicht.

Wachtruimte

De wachtruimtes voor bezoek zijn over het algemeen functioneel ingericht en groot genoeg. Een toilet is vaak in de nabijheid aanwezig. Indien bezoekers lang van te voren aanwezig zijn, omdat bijvoorbeeld het openbaar vervoer niet aansluit op de bezoektijden, dan kunnen bezoekers soms al in de wachtruimte plaatsnemen. Bij PI Zuid/Oost locatie Ter Peel, waar de aansluiting op het openbaar vervoer zeer slecht is, waardoor bezoekers vaak langer dan één uur moeten wachten, zijn de bezoekers genoodzaakt om buiten het hek te wachten. Er zijn daar geen voorzieningen om te zitten of om te schuilen.

Hygiëne en onderhoud

De door de Inspectie bezochte bezoeksalen en bezoeksruimtes maakten een verzorgde, voldoende onderhouden en schone indruk. Gedetineerden en bezoekers dienen de bezoeksruimte na afloop schoon achter te laten. Sommige gedetineerden en bezoekers gaven aan dat de tafels in de bezoekszaal soms niet schoon waren achter gelaten door eerdere gebruikers. Het schoonhouden van de verschillende bezoeksruimtes is veelal uitbesteed aan een extern schoonmaakbedrijf. Gedetineerden die gebruik maken van de bzt-kamer dienen de ruimte allereerst zelf schoon te maken.

Oordeel

De Inspectie oordeelt dat de bezochte PI's op het criterium 'accommodatie en hygiëne' overwegend positief scoren. De bezoeksruimtes zijn voldoende onderhouden en schoon. Zo lang de bezoeksalen niet volledig bezet zijn bieden ze voldoende comfort en privacy. De Inspectie is minder positief over de gehorigheid bij de meeste bzt-kamers en het gebrek aan mogelijkheden voor bezoekers die van het openbaar vervoer afhankelijk zijn en lang moeten wachten voordat ze bij de inrichting naar binnen mogen.

2.4 Maatschappelijk contact

criterium

Relatiebezoek

Gedetineerden kunnen contact onderhouden met de buitenwereld via onder andere relatiebezoek en ambtelijk bezoek. Regel 24.4 van de Europese gevangenisregels benadrukt het belang van het onderhouden van gezinsrelaties. Het is de Inspectie gebleken dat de bezoekmogelijkheden voor schoolgaande kinderen vaak gebrekkig zijn. In het IST-jaarbericht 2007 heeft de Inspectie aangegeven dat het een paar keer per jaar organiseren van een ouder-kind dag weliswaar tegemoet komt aan dit probleem, maar dat dit op zich geen toereikende oplossing is. Om deze reden heeft de Inspectie als verwachting opgenomen dat de bezoektijden zodanig (flexibel) zijn dat schoolgaande kinderen van gedetineerden regelmatig op bezoek kunnen komen. Deze verwachting sluit aan bij artikel 9, lid 3 van het Verdrag inzake de Rechten van het Kind. Per 1 september 2008 is in zowel hvb's als gevangenissen de zgn. ouder-kind-dag (OKD) ingevoerd ter versteviging van de band tussen gedetineerde ouder en kind.¹¹ Dit bezoek vindt minimaal vier maal per jaar plaats buiten de reguliere bezoeken; op een woensdagmiddag of in het weekeinde.

Volgens de circulaire Bezoek zonder Toezicht van 8 september 2000 is bezoek zonder toezicht mogelijk voor gedetineerden die langer dan 3 maanden aaneengesloten in een normaal beveiligde gevangenis verblijven. De inrichting kan ten hoogste een keer per maand bezoek zonder toezicht toestaan, maar dat is geen recht. De band tussen de gedetineerde en de bezoeker moet 'zodanig duurzaam en hecht' zijn dat het bezoek 'het beoogde strikt persoonlijke karakter behoeft'. Het CPT vraagt standaard in haar rapporten aandacht voor relatiebezoek van veraf wonende familieleden. Waar nodig dient dergelijk bezoek flexibele faciliteiten te worden geboden (bv. accumulatie van bezoeken).

Ambtelijk bezoek

Art. 23.1 EPR stelt dat gedetineerden recht hebben op rechtskundige bijstand. In de Pbw is dit recht eveneens vastgelegd (artt. 37-39). In het Model huisregels penitentiaire inrichtingen (paragraaf 3.8.2.) wordt daarover voorgescreven dat bezoek van een advocaat op iedere werkdag mogelijk is, mits één dag tevoren aangemeld. Volgens art. 36 lid 1 c van het 'Verdrag van Wenen inzake consulaire verkeer' hebben consulaire medewerkers het recht om hun landgenoot te bezoeken in detentie. De reclassering adviseert justitiële autoriteiten over de interventies die nodig zijn om ervoor te zorgen dat verdachten en daders niet opnieuw in crimineel gedrag

¹¹ Zie brief van de sectordirecteur Gevangeniswezen, DJI van 19 mei 2008.

vervallen. In dit kader bezoekt de reclasseringsmedewerker gedetineerden om diagnoses te stellen en om risico's van recidive in te schatten. Op grond van artikel 37 Pbw, eerste lid onder j, hebben reclasseringsmedewerkers toegang tot gedetineerden op de in de huisregels vastgestelde tijden en plaatsen.

Volgens de Regeling inzake de toelating van niet-justitiegebonden organisaties (NJO-regeling) tot penitentiaire inrichtingen kan een gedetineerde op in de huisregels vastgestelde tijden en plaatsen bezoek ontvangen van een medewerker of vrijwilliger van een erkende niet-justitiegebonden organisatie. Deze organisaties werken veelal met vrijwilligers en zijn vaak gebaseerd op een humanistische en/of religieuze overtuiging.

Bevindingen

Relatiebezoek

Gedetineerden zijn over het algemeen niet tevreden maar ook niet ontevreden over de mogelijkheden om hun familierelatie in stand te houden tijdens detentie. Deze bevinding sluit aan bij de conclusie uit het rapport 'Gedetineerd in Nederland 2011' waaruit blijkt dat gedetineerden 'neutraal' scoren op bezoek van familie.¹² Zoals al eerder beschreven kunnen gedetineerden gebruik maken van bezoek, maar sluit de bezoektijd vaak niet aan bij de bezoekmogelijkheid van de bezoeker. Het gevolg is dat een deel van de gedetineerden geen of weinig bezoek ontvangt. Het komt voor dat een gedetineerde op maandagochtend tussen acht en negen uur 's ochtends bezoekuurt heeft terwijl zijn/haar partner en kinderen niet in staat zijn om te komen vanwege werk, school en reistijden. Indien de individuele gedetineerde dit probleem niet zelf actief kenbaar maakt en een verzoek doet om zijn of haar bezoekmoment te wisselen, is het mogelijk dat deze gedetineerde geen bezoek krijgt. Uit gesprekken met personeel blijkt dat de PI een verzoek tot overplaatsing naar een andere cel of afdeling, met daaraan gekoppeld een ander bezoekuurt, over het algemeen in overweging neemt als er op een andere afdeling ruimte is. Uit interviews met het personeel blijkt dat 'bezoek' geen standaard onderwerp is bij de bespreking van individuele gedetineerden.

Indien gedetineerden hun voorkeur kunnen opgeven voor een bezoekmoment kan het voorkomen dat personeel hen pas kort van te voren op de hoogte stelt, waardoor ze niet meer in de gelegenheid zijn om hun familie telefonisch te informeren. Uit interviews blijkt dat het hierdoor voorkomt dat bezoekers tevergeefs of juist niet komen.

¹² Gedetineerd in Nederland 2011 - Een survey onder gedetineerden in het Nederlandse gevangeniswezen, DJI (2012) blz 34.

Niet alleen de bezoekdagen en/of bezoektijden kunnen een belemmering vormen, maar ook de geografische ligging van de PI, de bereikbaarheid per openbaar vervoer en de reiskosten. Zo is bijvoorbeeld PI Ter Apel op zondag niet per openbaar vervoer te bereiken, terwijl er een aantal bezoeken plaatsvindt. Wat betreft de geografische spreiding constateert de Inspectie dat het aantal PI's voor vrouwelijke gedetineerden is afgenomen in de afgelopen jaren. Op korte termijn zijn er nog drie inrichtingen in het land waar vrouwelijke gedetineerden zijn gehuisvest.¹³ Het feit dat PI's voor vrouwen minder verspreid zijn door het land heeft directe consequenties voor bezoekers, waaronder vaak kinderen, in verband met de reistijden en reiskosten.

Bejegening bezoekers

Gedetineerden zijn over het algemeen positief over de wijze waarop personeel hen zelf en de bezoekers bejegt tijdens het bezoek. Het merendeel van de bezoekers voelt zich correct bejegt door personeel. Voor veel bezoekers is een bezoek aan een PI, met name zij die voor de eerste keer komen, een spannende en soms ook emotionele aangelegenheid. De Inspectie heeft kunnen constateren dat drukte bij de portier, onbekendheid met de regels over de identiteitscontrole, kledingvoorschriften en wat wel en niet naar binnen mag, regelmatig leidt tot spanningen en tot confrontaties tussen bezoekers en personeel. Bezoekers dienen meestal dertig minuten voor aanvang van bezoek aanwezig te zijn. Indien bezoekers te laat komen mogen ze vaak tot dertig of zelfs tot vijftien minuten voor afloop van het bezoek nog naar binnen. Gedetineerden weten over het algemeen van te voren wie er langs gaat komen omdat ze zelf de afspraak maken voor bezoek. Uitzondering hierop is PI Leeuwarden waar bezoekers de afspraak maken. Indien er tussentijds geen telefonisch contact is geweest, kan het voorkomen dat de gedetineerde ineens wordt opgeroepen voor bezoek en niet weet wie er dan komt.

Ouder-Kinddagen

De Inspectie heeft geconstateerd dat de animo voor deelname aan de ouder-kind-dagen (OKD) groot is. Alle door de Inspectie bezochte inrichtingen organiseren minimaal zes keer per jaar een middag voor de gedetineerde ouder met kinderen tot 16 jaar. De bijeenkomsten vinden niet in de bezoekszaal plaats, maar in alternatieve ruimtes, zoals de gymzaal, waar voldoende ruimte en gelegenheid is voor andere activiteiten. Tijdens de OKD, die meestal 1,5 tot 2 uur duurt, kunnen gedetineerden met hun kinderen praten, spelen, huiswerk maken en samen eten. Ouder-kinddagen organiseren de inrichtingen meestal in samenwerking met

¹³ PI Utrecht locatie Nieuwersluis, PI Zuid/Oost locatie Ter Peel en PI Zwolle.

niet-justitiegebonden organisaties zoals stichting Exodus of de vereniging Humanitas. De vrijwilligers van Exodus brengen de kinderen ook naar de inrichting toe en fungeren als 'maatje' voor het gezin. In de vrouwen-inrichting PI Zuid/Oost locatie Ter Peel vindt wekelijks op zondag een OKD plaats. Niet alleen de gedetineerde moeders zijn hier zeer tevreden over, maar ook het personeel in de inrichting vindt dit prettig, omdat het reguliere bezoek in de bezoekzaal, zonder kinderen, rustiger en overzichtelijker verloopt. Gedetineerden die deelnemen aan OKD zijn zeer tevreden over de geboden mogelijkheid om hun kinderen in een andere setting te zien. Hoewel gedetineerden zich zeer positief uitlaten over OKD vinden ze het jammer dat het ophoudt zodra hun kind 16 jaar wordt. Vanwege de populariteit van OKD zijn er vaak wachtlijsten.

Bezoek zonder toezicht

De voorwaarden om bzt te ontvangen en de toegestane frequentie passen de bezochte inrichtingen identiek toe. De frequentie waarmee gedetineerden gebruik maken van de bzt-kamers hangt, zoals eerder gemeld, sterk af van de manier waarop de kamer is ingericht en de mate van gehorigheid. Volgens directie en personeel van de bezochte inrichtingen ziet het merendeel van de gedetineerden af van de mogelijkheid om bzt te ontvangen. Het hangt van de PI af of bzt in plaats komt van regulier bezoek of dat het een extra bezoekmogelijkheid is.

Buitenlands bezoek

Bezoekers uit het buitenland krijgen in de bezochte inrichtingen in principe geen extra bezoektijd toegewezen. Alleen als de gedetineerde zelden of geen bezoek ontvangt en hij of zij een verzoek indient bij het afdelingshoofd, is het mogelijk om extra bezoek aan te vragen. DJI heeft hier geen beleid voor en ook de afzonderlijke inrichtingen hebben hier geen richtlijn voor opgesteld. Het hangt af van het initiatief van de gedetineerde en de welwillendheid van het afdelingshoofd. Het is de Inspectie opgevallen dat personeel vaak precies weet welke gedetineerden in een sociaal isolement verkeren, maar dat zij daar niet altijd iets mee doen. Uit interviews bleek wel dat sommige personeelsleden de geestelijke verzorger hierop attenderen of dat ze de gedetineerde het advies geven om contact op te nemen met bijvoorbeeld Gevangenzorg Nederland om bezoek te ontvangen van een bezoekvrijwilliger.

Contact via internet met een cameraverbinding, bijvoorbeeld via Skype, is nog niet gangbaar in de door de Inspectie bezochte PI's. Tot nu toe werkt slechts één bezochte inrichting, namelijk PI Veenhuizen locatie Norderhaven, naar alle tevredenheid, met deze manier om contact te onderhouden. Een aantal inrichtingen ziet mogelijkheden om de

faciliteiten voor telehoren hiervoor te gebruiken.¹⁴

Ambtelijk bezoek

Gedetineerden zijn over het algemeen tevreden over de mogelijkheden bijstand te ontvangen van ambtelijke bezoekers. Uit interviews blijkt dat gedetineerden het minder op prijs stellen dat zij vaak niet vooraf bekend zijn met de komst van een ambtelijke bezoeker, zoals bijvoorbeeld hun advocaat. Dit heeft tot gevolg dat gedetineerden zich minder goed kunnen voorbereiden op het gesprek. Veelal maakt de advocaat ruim een dag van te voren een afspraak om te kijken of de gedetineerde tijdens het gewenste bezoektmoment beschikbaar is. Tenzij het bezoek een spoedeisend karakter heeft, bijvoorbeeld omdat de zitting de volgende dag is, mag de gedetineerde geen bezoek ontvangen als hij of zij 'geblokt' is, bijvoorbeeld omdat hij of zij deelneemt aan arbeid. Het bericht dat de advocaat langskomt in de PI komt echter niet altijd terecht bij de gedetineerde zelf. Geïnterviewde ambtelijke bezoekers zoals advocaten, consulaire medewerkers, reclasseringsmedewerkers en psychologen geven aan dat ze over het algemeen tevreden zijn over de wijze waarop ze hun cliënten kunnen bezoeken en de manier waarop het personeel hen behandelt. Voor een goede uitvoering van hun werk zou het praktisch zijn als ze niet uitsluitend papier mee mogen nemen, maar bijvoorbeeld ook een laptop. Invoer van een laptop is in sommige inrichtingen mogelijk als het van te voren is aangevraagd en wanneer er geen internetverbinding is. Uit interviews blijkt ook dat ambtelijke bezoekers het praktisch vinden om niet van te voren te hoeven bellen om een spreekkamer te reserveren, maar dat uit de praktijk blijkt dat ze dan wel regelmatig vaak lang moeten wachten voordat een spreekkamer beschikbaar is.

Niet-justitiegebonden organisaties

Naast ambtelijke bezoekers bieden PI's ook toegang tot medewerkers en vrijwilligers van niet-justitiegebonden organisaties zoals Gevangenzorg Nederland, vereniging Humanitas en stichting Exodus. Het contact tussen de PI en de organisaties loopt vaak via de geestelijke verzorging. Zie voor een korte omschrijving van de werkzaamheden van deze organisaties bijlage 4. Uit interviews blijkt dat gedetineerden die bezoek ontvangen van medewerkers en/of vrijwilligers van deze organisaties erg tevreden en dankbaar zijn voor de geboden mogelijkheid om met iemand contact te houden. De geïnterviewde medewerkers en vrijwilligers zijn over het algemeen tevreden over de mogelijkheden om cliënten te bezoeken en

¹⁴ Bij telehoren reist de gedetineerde niet naar de rechtbank maar neemt hij of zij plaats in een aparte ruimte in de PI waar een verbinding is met de rechtbank zodat de gedetineerde kan worden gehoord.

de wijze waarop personeel hen bejegt. PI Leeuwarden organiseert jaarlijks een dag voor medewerkers en vrijwilligers van niet-justitiegebonden organisaties met als doel om de samenwerking te optimaliseren en om hen te bedanken voor de inzet. Uit interviews blijkt dat de toegang tot de PI niet altijd vlekkeloos verloopt voor medewerkers en vrijwilligers van niet-justitiegebonden organisaties. Het komt voor dat de toegangsregels, zonder medeweten van deze organisaties, worden veranderd of aangescherpt. In overleg met DJI worden dit soort problemen vaak op redelijk korte termijn opgelost. Periodiek verlengt DJI de samenwerking en daarmee toegang tot PI's van niet-justitiegebonden organisaties via de NJO-regeling.

Contact consulaire vertegenwoordiging

Contact tussen de gedetineerde en de consulaire vertegenwoordiging kan op verschillende wijzen tot stand komen. Gedetineerden kunnen zelf contact maken en de consulaire vertegenwoordiging kan contact opnemen naar aanleiding van een melding of verzoek van familie. Uit interviews met consuls en consulaire medewerkers blijkt dat het voor hen vaak een lastige zoektocht is waar de gedetineerde landgenoot zich bevindt. Dit heeft te maken met het feit dat gedetineerde landgenoten niet altijd contact maken met de consulaire vertegenwoordiging. Dit kan zijn omdat gedetineerde vreemdelingen niet altijd bekend zijn (gemaakt) met het recht om contact te maken, omdat ze het niet willen (angst of omdat ze toch geen hulp verwachten) of omdat ze niet weten wie te contacteren. Voor consulaire vertegenwoordigingen is het daarnaast lastig dat PI's geen informatie prijsgeven uit privacy overwegingen en/of omdat ze niet bekend zijn met het begrip 'consulaat'. Dit maakt het bieden van consulaire begeleiding lastig, omdat consulaire medewerkers vaak niet weten, tot wanhoop van families thuis, waar hun landgenoot gedetineerd is of naar welke inrichting hij of zij is overgeplaatst.

Oordeel

De Inspectie is van mening dat het criterium 'maatschappelijk contact' overwegend voldoet. Gedetineerden zijn over het algemeen in staat om via bezoek contact met de buitenwereld te onderhouden. De Inspectie constateert echter dat er niet altijd voldoende aandacht is voor gedetineerden die weinig tot geen bezoek ontvangen. Zo kan het tijdig informeren van gedetineerden over de komst van hun ambtelijk bezoeker helpen bij de voorbereiding van hun zaak. Zo kan het zoeken naar een bezoektijd waarop familie wel kan komen helpen tegen sociaal isolement. Ook het gebruik van alternatieven voor bezoek zoals contact via Skype kunnen daarbij helpen. De Inspectie is positief over de inzet van PI's en van medewerkers en vrijwilligers van niet-justitiegebonden organisaties bij het

organiseren van ouder-kinddagen en bij het (laten) bezoeken van gedetineerden die anders geen bezoek krijgen.

Aanbevelingen aan PI's:

- Bespreek met individuele gedetineerden, bijvoorbeeld in het kader van het mentoraat, de mogelijkheden rondom bezoek.
- Informeer gedetineerden consequent en tijdig over de komst van ambtelijk bezoek zodat zij de gelegenheid hebben om zich hierop voor te bereiden.
- Overweeg voor gedetineerden die structureel geen relatiebezoek kunnen ontvangen, maar dat wel willen, contact via een internetverbinding met beeld en geluid en/of bezoek van een bezoekvrijwilliger.

★ Het gebruik van Skype strekt tot voorbeeld voor andere inrichtingen.

Aanbeveling aan DJI:

- Draag zorg voor een werkwijze waardoor consulaten adequaat worden geïnformeerd over de detentielocatie van gedetineerde landgenoten die kenbaar hebben gemaakt dat zij contact willen hebben met hun diplomatieke vertegenwoordiging.

2.5 Voorbereiding terugkeer

criterium

In artikel 2.2 van de Pbw staat dat de tenuitvoerlegging van de vrijheidsstraf of de vrijheidsbenemende maatregel zoveel mogelijk dienstbaar gemaakt is aan de voorbereiding van de terugkeer van de betrokkene in de maatschappij. Doordat gedetineerden bezoek kunnen ontvangen blijven ze in contact met de samenleving. De filosofie van het Programma Modernisering Gevangeniswezen (MGW), hetgeen vanaf 2010 gefaseerd wordt ingevoerd in alle PI's, is dat de detentietijd ook een periode is waarin gedetineerden kunnen werken aan een succesvolle terugkeer in de samenleving. Door middel van het aanbieden van TRA-activiteiten, bestaande uit resocialisatie- en reïntegratieactiviteiten, wordt beoogd bij te dragen aan het terugdringen van recidive. De Inspectie verwacht dat PI's gedetineerden niet alleen de mogelijkheid bieden om zich via bezoekers voor te bereiden op terugkeer in de samenleving, maar dat de PI ook contact met de samenleving via bezoek stimuleert.

Bevindingen

Door de invoering van MGW voorziet het dagprogramma in PI's in twee avondactiviteiten. In PI Dordrecht, PI Arnhem locatie Zuid en PI Heerhugowaard/Alkmaar locatie Schutterswei vindt bezoek hierdoor (ook) 's avonds en/of in het weekend plaats. MGW voorziet in vier uur aan activiteiten gericht op reïntegratie en resocialisatie. Het is de bedoeling dat de PI deze zgn. TRA-uren afstemt op de detentiefase en zorgbehoefte van de individuele gedetineerde. Uit doorlichtingen van de Inspectie blijkt dat veel PI's nog bezig zijn om een invulling te geven aan de TRA-activiteiten. De PI's betrekken ook niet-justitiegebonden organisaties bij het geven van invulling aan de TRA-activiteiten in het kader van voorbereiding op terugkeer. Zo biedt Gevangenzorg Nederland in een aantal inrichtingen de groepscursus 'SOS' aan over 'Spreken Over Slachtoffers, Schuld en Samenleving' met als doel herstelbemiddeling. Onder leiding van een cursusleider en vrijwilligers krijgen de deelnemers in de loop van een aantal bijeenkomsten meer inzicht in hun eigen verantwoordelijkheid en de gevolgen van criminaliteit voor alle betrokkenen. De organisatie Humanitas biedt in het programma 'Gezin in Balans' opvoedings- en gezinsondersteuning aan gedetineerde en ex-gedetineerde moeders. Het doel van de ondersteuning is om een goede terugkeer binnen het gezin en in de samenleving te bevorderen. Medewerkers en vrijwilligers van Exodus bieden niet alleen hulp bij de organisatie van ouder-kinddagen maar ze bezoeken ook gedetineerden die in de laatste fase van hun straf zitten en die gemotiveerd zijn om uit de criminaliteit te stappen. Deze (ex-) gedetineerden kunnen eventueel terecht in één van de elf Exodushuizen verspreid in het land. Of bij een maatje uit het Exodus vrijwilligersnetwerk voor hen die geen opvang na detentie nodig hebben.

Oordeel

Het criterium 'voorbereiding terugkeer' voldoet volgens de Inspectie nog in beperkte mate. De Inspectie verwacht dat PI's gedetineerden, naast het reguliere bezoek, de mogelijkheden biedt om zich via TRA-actieveiten voor te bereiden op terugkeer in de samenleving. Het aanbod van TRA activiteiten staat echter nog in de kinderschoenen en de aanpak is nog nauwelijks persoonsgericht. De vooruitzichten, mede door de inzet van externe organisaties, zijn echter wel hoopgevend.

2.6 Conclusie

Naar het oordeel van de Inspectie hebben gedetineerden voldoende mogelijkheden om zowel relatiebezoek als ambtelijk bezoek te ontvangen. De Inspectie acht verbeteringen met betrekking tot het informeren van bezoekers wel van belang. De bezochte inrichtingen scoren overwegend positief op het criterium 'accommodatie en hygiëne'. De Inspectie constateert dat bezoektijden doordeweeks vaak niet aansluiten bij bezoekers die werken en/of naar school gaan en/of afhankelijk zijn van het openbaar vervoer. Een betere afstemming van bezoektijden en bezoekmogelijkheden van relaties met ook aandacht voor de individuele gedetineerde is belangrijk. De Inspectie is positief over de inzet van PI's en niet-justitiegebonden organisaties om ouder-kind-dagen te organiseren en eveneens over de mogelijkheid dat gedetineerden bezoek kunnen ontvangen van vrijwilligers. Het criterium 'voorbereiding terugkeer' voldoet nog beperkt, maar is, mede door de inzet van externe organisaties, hoopgevend.

3

Veiligheid en maatschappij beveiliging

Dit hoofdstuk beoordeelt op basis van twee criteria uit het toetsingskader, namelijk het weren van contrabande en het voorkomen van persoonsverwisselingen, hoe het gesteld is met de veiligheid en maatschappij-beveiliging tijdens het bezoekproces. Door DJI is het bezoekproces als kritisch proces aangewezen omdat het contact tussen gedetineerden en bezoekers risico's met zich meebrengt voor de veiligheid binnen en buiten de inrichting. Bijvoorbeeld omdat via bezoek contrabande binnen kunnen komen, maar ook omdat gedetineerden het bezoekmoment kunnen aanwenden voor een poging de inrichting te ontvluchten. Om deze risico's tot een minimum te beperken dient de inrichting de juiste controles uit te voeren en tijdens het bezoek adequaat toezicht te houden. Controle en toezicht dienen enerzijds gericht te zijn op het voorkomen van het via bezoek de inrichting in brengen van contrabande en anderzijds op het tegengaan van persoonsverwisselingen die ontvluchtingen mogelijk maken.

3.1 Weren van contrabande

criterium

Voorkomen moet worden dat gedetineerden van hun bezoekers contrabande in ontvangst kunnen nemen. Met contrabande worden hier goederen bedoeld waarover een gedetineerde niet mag beschikken, omdat dit tot veiligheidsrisico's kan leiden. Het gaat dan om drugs, maar ook om voorwerpen die gebruikt kunnen worden om anderen te verwonden of om de inrichting te ontvluchten. De Inspectie verwacht dat een inrichting een samenstel van maatregelen treft dat gericht is op het voorkomen van het via bezoek de inrichting inbrengen van contrabande.

Hieronder komt eerst aan de orde hoe de inrichtingen invulling geven aan de afzonderlijke maatregelen. Daarna gaat de Inspectie in op de vraag of het samenstel van maatregelen afdoende is om te voorkomen dat (via bezoek) contrabande de inrichting in komen.

Bevindingen

Controle bezoekers voor aanvang bezoek

Controle van bezoekers op de aanwezigheid van contrabande vindt in alle inrichtingen altijd bij het betreden van de inrichting plaats. De controle is primair gericht op het vinden van metalen voorwerpen. Bezoekers dienen door een metaaldetectiepoortje te lopen en indien deze een alarm geeft, wordt hen gevraagd mogelijke metalen voorwerpen (riem, schoenen et cetera) te verwijderen en het opnieuw te proberen. Dit is in overeenstemming met de voorschriften van het hoofdkantoor DJI. Indien vervolgens het alarm af blijft gaan, verwacht het hoofdkantoor dat personeel de bezoekers met een portable handdetector controleert en

eventueel aanvullend fouilleert op de locatie waar de portable handdetector een alarm geeft. Er zijn inrichtingen die deze procedure volgen, maar de Inspectie trof ook andere werkwijzen aan. In plaats van een aanvullende fouillering werd dan bijvoorbeeld aan de bezoeker gevraagd om het object, dat vermoedelijk het alarm deed afgaan, te verwijderen en zonder dit object nogmaals door het metaaldetectiepoortje te lopen. In een enkele inrichting, volstond personeel met de constatering dat de portable metaaldetector een signaal gaf binnen de door het metaaldetectiepoortje geïndiceerde zone. Personeel ging er dan vanuit dat het bijvoorbeeld een beugel-BH was die het alarm veroorzaakte en gaf de bezoeker, zonder daadwerkelijk vast te stellen wat het alarm veroorzaakte, toegang tot de inrichting. Ook kwam het voor dat personeel geen gebruik maakte van de portable handdetector, maar direct overging tot het fouilleren van de bezoeker. PI Breda maakte noch van de portable metaaldetector, noch van fouillering gebruik. Indien in deze inrichting het metaaldetectiepoortje, ook na het afdoen van mogelijke metalen voorwerpen, een alarm blijft geven, krijgt de bezoeker geen toegang. Dit is niet het geval indien een bezoeker een medisch attest heeft, waaruit blijkt dat er metaal in het lichaam aanwezig is of de noodzaak bestaat tot het uitschakelen van de apparatuur. Dan wordt er wel gefouilleerd.

De objecten die tijdens de controle vermoedelijk het alarm doen afgaan en bezoekers op verzoek van personeel tijdelijk verwijderen, controleert personeel met behulp van bagagedoorlichtingsapparatuur. Ook andere goederen die bezoekers mee naar binnen nemen, controleert personeel met behulp van deze apparatuur. Omdat hier strenge beperkingen aan gesteld zijn, gaat het in de praktijk vaak slechts om kleine zaken als een portemonnee. Wat opvalt is dat personeel in de meeste inrichtingen voor het controleren van goederen met deze apparatuur slechts enkele uren training heeft gehad. Het betreft dan vaak een module die aan de orde is geweest tijdens de basisopleiding voor complexbeveiligers. De Inspectie sprak met diverse complexbeveiligers die, in een voorgaande functie, voor vergelijkbaar werk op luchthavens intensief getraind waren. Zij gaven aan dat het louter op basis van de training van DJI niet mogelijk is om bepaalde contrabande te herkennen. In enkele inrichtingen oefent personeel één keer per jaar met het herkennen van voorwerpen die op het beeld op de monitor geprojecteerd worden. In PI Ter Apel is veel aandacht voor de opleiding van beveiligingspersoneel dat de beelden van bagagedoorlichtingsapparatuur moet uitlezen. Elk half jaar moeten medewerkers een test maken die bestaat uit een basistest en een test met een hogere moeilijkheidsgraad. Tijdens de test worden beelden van contrabande geprojecteerd op de bagage (Threat Image Projection = TIP). Medewerkers moeten de beelden binnen een aantal seconden herkennen. Als een

medewerker een onvoldoende haalt op de test, krijgt hij extra begeleiding van een ervaren collega die als mentor optreedt en moet hij extra oefenen. Dit gebeurt dan bijvoorbeeld tijdens de nachtdienst. Voor nieuwe medewerkers is de begeleiding door de mentor intensiever. De inrichting heeft zelf aan de leverancier gevraagd of het ook software kon leveren om de vaardigheden te testen. Het hoofd beveiliging deelt ervaringen in het landelijk overleg van hoofden beveiliging. Geen van de onderzochte inrichtingen zet TIP in om personeel tijdens het dagelijkse werkproces te testen en scherp te houden. Volgens het hoofdkantoor van DJI is het nader opleiden van medewerkers die bagagedoorlichtingsapparatuur moeten bedienen de verantwoordelijkheid van de inrichtingsdirecteur. Het hoofdkantoor stelt hieraan dan ook geen eisen. Voorheen gold hetzelfde voor de aanschaf van de beveiligingsapparatuur.

In de bezochte inrichtingen vindt geen steekproefsgewijze fouillering plaats van bezoekers die het alarm van het metaaldetectiepoortje niet doen afgaan. Wel gaf personeel in een aantal inrichtingen aan dat het bepaalde bezoekers fouilleert indien daarvoor een indicatie aanwezig is. Dit zijn bijvoorbeeld bezoekers die eerder betrapt zijn op het de inrichting in brengen van contrabande of bezoekers waarvan de inrichting sterke aanwijzingen heeft dat ze dit van plan zijn. Bijna alle bezochte inrichtingen zetten met enige regelmaat drugshonden in. Dit varieert van om de paar maanden tot elke twee weken. De inzet van drugshonden is altijd onaangekondigd en vindt nooit op een vaste dag plaats. Volgens personeel reageert de drugshond bij relatief veel bezoekers positief. Dit wil niet altijd zeggen dat de bezoekers ook drugs bij zich hebben. Het kan ook zijn dat de bezoeker voor het bezoek in aanraking is geweest met drugs of drugs heeft gebruikt. De drugshond neemt dit dan waar. De drugshond neemt echter ook vaak waar dat een of meerdere bezoekers wel degelijk drugs bij zich hebben. Uit diverse voorbeelden van personeel blijkt dat bezoekers bij het zien van de drugshond besluiten de inrichting niet te betreden en op de parkeerplaats andere bezoekers waarschuwen voor de aanwezigheid van de drugshond. Uit gesprekken blijkt dat de aanwezigheid van een drugshond bedreigend kan overkomen bij kinderen.

Geen van de inrichtingen heeft voorzien in maatregelen om bij de controle van bezoekers contrabande, anders dan drugs, te detecteren die onvoldoende metaal bevatten om het alarm van het metaaldetectiepoortje te doen afgaan. Bepaalde objecten worden daardoor niet gedetecteerd. Binnen DJI zijn de mogelijkheden bekeken om bodyscanners in te zetten. De kosten van deze scanners en potentiële beperkingen op grond van privacy-regelgeving zijn belangrijke redenen om niet tot aanschaf over te gaan.

Het viel de Inspectie in twee inrichtingen op dat er vermenging en contact mogelijk was tussen gecontroleerde bezoekers en niet gecontroleerde bezoekers. Tijdens het contact was er onvoldoende toezicht om te kunnen vaststellen dat ongecontroleerde bezoekers geen contrabande doorgaven aan gecontroleerde bezoekers. Gecontroleerde bezoekers werden vervolgens niet opnieuw gecontroleerd.

Voor het uitvoeren van controles hebben de inrichtingen instructies opgesteld en personeel handelt doorgaans overeenkomstig.

Toezicht tijdens bezoek

Met de komst van een slangopstelling van tafels en stoelen in de meeste inrichtingen is de situatie tijdens bezoek voor toezichthouders overzichtelijker geworden. Door een duidelijke afscheiding tussen bezoekers en gedetineerden is het doorgeven van contrabande minder eenvoudig. Personeel dat toezicht houdt kan ongeoorloofd fysiek contact veel eenvoudiger waarnemen en bezoekers en gedetineerden daar direct op aanspreken. Veel inrichtingen maken bovendien gebruik van cameratoezicht zodat personeel op afstand de handelingen van gedetineerden en bezoekers goed kan volgen. De Inspectie zag een belangrijk verschil in de wijze waarop cameratoezicht gehouden wordt. Enerzijds zijn er inrichtingen waar de aangewezen toezichthouders in de bezoeksaal zelf de camerabeelden bekijken en anderzijds zijn er inrichtingen die voor het uitlezen van de camerabeelden aparte functionarissen hebben aangewezen die van buiten de bezoeksaal via een monitor het proces volgen. Deze laatste werkwijze heeft als voordeel dat de toezichthouders in de bezoeksaal een volledig overzicht behouden, en niet door in te zoomen op bepaalde gedetineerden en hun bezoek, andere gedetineerden uit het oog verliezen.

De Inspectie heeft in diverse inrichtingen opgenomen beelden bekeken waaruit bleek dat drugsbolletjes via drinkbekers aan gedetineerden werden doorgegeven. De pakkans is sinds het in gebruik nemen van cameratoezicht duidelijk vergroot.

Omdat het doorgeven van drugs via drinkbekertjes een beproefde methode blijkt te zijn treffen inrichtingen ook andere maatregelen om dit tegen te gaan. In die inrichtingen waar de bezoeker zowel voor zichzelf als voor de gedetineerde drinken haalt ziet personeel er op toe dat de bezoeker het bekertje direct aan de gedetineerde geeft. Vervolgens let personeel er zoveel mogelijk op dat de gedetineerde en bezoeker het drinkbekertje en andere versnaperingen niet over en weer geven. Omdat niet volledig uit te sluiten valt dat bezoekers, voordat ze het bekertje aan de gedetineerde geven, de drugs reeds in het bekertje deponeren, gaan sommige inrichtingen, bijvoorbeeld PI Leeuwarden, een stap verder. Zij plaatsen de drankautomaat

aan de zijde van de gedetineerden en laten de gedetineerde voor zowel zichzelf als de bezoeker drinken halen. De gedetineerde mag dan uitsluitend het bekertje aan de bezoeker geven waarna het niet meer over en weer gegeven mag worden. Ondanks het toezicht kan dit echter niet volledig uitgesloten worden. De PI Veenhuizen locatie Norgerhaven heeft een creatieve oplossing bedacht om dit aan te pakken. De gedetineerden en de bezoekers halen daar elk uitsluitend voor zichzelf een drinkbekertje. De bekertjes van de gedetineerden zijn wit en de bekertjes van de bezoekers rood. Het aan elkaar afgeven van bekertjes is daardoor niet nodig. Indien bekertjes toch over de scheidingswand gaan dan kan het personeel dat extra goed waarnemen. De Inspectie ziet dit als een 'good practice' die tot navolging strekt.

In de meeste inrichtingen die de Inspectie in het kader van dit onderzoek bezocht is de bezoekerzaal overzichtelijk ingericht. De toezichthouders hebben van verschillende posities langs de zijden van de bezoekerzaal een goed zicht op de gedetineerden en hun bezoekers. Doorgaans werd er door twee toezichthouders toezicht gehouden, in enkele inrichtingen door drie toezichthouders.

Zoals eerder vermeld was in PI Alkmaar locatie Schutterwei en PI Arnhem locatie Zuid nog geen slangopstelling geplaatst. In beide bezoekerzalen zaten gedetineerden nog met hun bezoekers aan tafeltjes. Personeel had hierdoor minder goed overzicht en het doorgeven van contrabande was relatief eenvoudig. In PI Alkmaar locatie Schutterwei stond de drankautomaat bovendien in de wachtkamer voor bezoekers. Ook tijdens het bezoek dienden bezoekers hier het drinken voor zichzelf en de gedetineerden te halen. Ze verlieten dan de bezoekerzaal en konden zonder toezicht drinken pakken en vervolgens aan de gedetineerde geven.

Alle maatregelen ten spijt blijft het, ook als het toezicht tijdens het bezoek optimaal georganiseerd is, mogelijk om drugs door te geven. Fysiek contact is zowel bij het begroeten als bij het afscheid nemen toegestaan. Net als het op schoot nemen van kleine kinderen door gedetineerden. De Inspectie vindt het goed dat fysiek contact mogelijk blijft, omdat menselijk contact juist ook voor gedetineerden erg belangrijk is. Consequentie is wel dat dit fysieke contact misbruikt wordt om drugs en andere contrabande door te geven. Voor personeel is het vrijwel onmogelijk om op die momenten het doorgeven van contrabande te constateren. Voordat de gedetineerde terugkeert naar de verblijfsafdeling is een aanvullende controle noodzakelijk.

Controle gedetineerden na bezoek

In aanvulling op de controle van bezoekers voorafgaand aan het bezoek en het toezicht tijdens het bezoek, controleren alle inrichtingen de gedetineerden na afloop van bezoek. Standaard vindt er een controle met een metaaldetectiepoortje plaats waarna gedetineerden gefouilleerd of gevisiteerd worden. Landelijk beleid schrijft voor dat gedetineerden na afloop van het bezoek gefouilleerd worden en dat een percentage van deze gedetineerden steekproefsgewijs gevisiteerd wordt. Inrichtingen hebben de vrijheid om dit percentage zelf vast te stellen. Vier van de tien bezochte inrichtingen handelden overeenkomstig het landelijk beleid. Van deze inrichtingen maken drie inrichtingen gebruik van een zogenoemde randomizer. Gedetineerden dienen dan op een knop te drukken die willekeurig aangeeft of de gedetineerde gevisiteerd dient te worden. Een voordeel van een dergelijk systeem is dat de randomizer de selectie maakt. Zes van de tien inrichtingen handelen niet in overeenstemming met de voorgeschreven procedure. In vier van deze inrichtingen visiteert personeel gedetineerden uitsluitend indien daartoe een indicatie is. Er vindt in deze inrichtingen dus geen steekproefsgewijze visitatie van gedetineerden na regulier bezoek plaats. In de overige twee inrichtingen visiteert personeel juist honderd procent van de gedetineerden na afloop van regulier bezoek. De Inspectie heeft hierover in diverse rapporten gesteld dat het stelselmatig visiteren van gedetineerden na afloop van bezoek onredelijk en onbillijk is.

Alle bezochte inrichtingen waar bezoek zonder toezicht wordt aangeboden visiteren na afloop van bzt standaard de gedetineerde. De reden hiervan is dat de afwezigheid van toezicht tijdens dit bezoek meer mogelijkheden biedt om contrabande in lichaamsholtes te verbergen. Een andere standaardmaatregel die inrichtingen in het kader van bzt nemen is dat gedetineerden na afloop van dit bezoek een urinecontrole dienen te ondergaan. Scoren ze daar positief op dan heeft dit consequenties voor het bzt. Volgens personeel komen ondanks deze maatregelen veel drugs binnen via bzt. Gedetineerden kunnen drugs immers ook inslikken en als ze zelf geen gebruiker zijn, maar handelaar, dan scoren ze op een urinecontrole niet positief.¹⁵

Een opvallende uitkomst van dit onderzoek is dat gedetineerden na afloop van advocatenbezoek vrijwel niet gefouilleerd, laat staan gevisiteerd worden. Opvallend was ook de algemene verbazing hierover van personeel. Steevast lieten zij de Inspectie weten het wenselijk te vinden gedetineerden

¹⁵ Hetzelfde geldt overigens voor gedetineerden die de inrichting, bijvoorbeeld in het kader van verlof, tijdelijk verlaten. Dit valt echter buiten dit onderzoek.

ook na advocatenbezoek te controleren. Ten aanzien van dit onderwerp is geen landelijk beleid opgesteld.

Samenstel van maatregelen

Uit het voorgaande blijkt dat er drie momenten in het bezoekproces zijn waarop contrabande onderschept kunnen worden. Achtereenvolgens is dit bij de toegangscontrole van bezoekers, tijdens het contact tussen bezoekers en gedetineerden en na afloop van bezoek. Of een inrichting daarbij de nadruk legt op de controle van hetzij bezoekers of gedetineerden of juist meer op het toezicht tijdens het bezoek maakt niet zoveel uit. Als de gekozen maatregel of het samenstel van maatregelen de kans op invoer maar zoveel mogelijk beperkt. In de praktijk treffen alle inrichtingen op elk van deze drie momenten in meerdere of minder mate maatregelen. Wat daarbij opvalt, is dat naast het in gebruik nemen van de slangopstelling een tweetal maatregelen zeer effectief blijkt te zijn. De eerste is de inzet van drugshonden. De Inspectie vernam in diverse inrichtingen dat er geregeld drugs onderschept worden dankzij de inzet van honden. De tweede is de inzet van moderne camerasystemen waarmee tijdens het bezoek het doorgeven van contrabande waargenomen kan worden. Ook dankzij dit middel wordt er veel contrabande onderschept. Het succes van beide middelen laat wel zien hoe omvangrijk het probleem is en hoe beperkt blijkbaar de effectiviteit van de overige maatregelen is (geweest). De Inspectie constateert dat in diverse inrichtingen waar een slangopstelling is aangebracht er tevens sprake is van een frequente inzet van drugshonden en intensief cameratoezicht tijdens het bezoek. Het samenstel van maatregelen beperkt in deze inrichtingen de kans op invoer van contrabande via het reguliere bezoek.

Ten aanzien van andere inrichtingen plaatst de Inspectie vraagtekens bij de effectiviteit van het samenstel van maatregelen. Beide inrichtingen zonder slangopstelling in de bezoekzaal zetten weliswaar zo nu en dan drugshonden in, maar op de meeste dagen zijn de inrichtingen aangewezen op de overige maatregelen. Daarbij valt op dat zowel het fysieke toezicht tijdens het bezoek, als het cameratoezicht niet optimaal georganiseerd is. Toezichhouders zijn naast elkaar gepositioneerd of hebben net als personeel dat cameratoezicht houdt ook andere taken waardoor ze niet permanent een goed zicht op de bezoekzaal hebben. Daar komt bij dat in een van de twee inrichtingen gedetineerden na afloop van bezoek uitsluitend op indicatie gevisiteerd worden. In de andere inrichting worden alle gedetineerden na afloop van het bezoek gevisiteerd, maar treft personeel, naar eigen zeggen, vrijwel nooit contrabande aan. Visitatie lijkt voor het vinden van drugs niet het meest effectieve middel, omdat gedetineerden de drugsbolletjes vaak doorslikken. Ten aanzien van de

invoer van contrabande die niet doorgeslikt kan worden gaat er van visitatie mogelijk wel een belangrijke preventieve werking uit.

In één van de inrichtingen die wel van een slangopstelling is voorzien wordt slechts zeer sporadisch een drugshond bij de toegangscontrole ingezet. In deze inrichting is geen cameratoezicht tijdens het bezoek en worden gedetineerden na afloop van bezoek niet gevisiteerd. Ook hier plaatst de Inspectie vraagtekens bij de effectiviteit van het samenstel van maatregelen.

Volledig uitsluiten invoer contrabande

Inrichtingen kunnen de kans op de invoer van contrabande via bezoek met de huidige maatregelen weliswaar zoveel mogelijk beperken, maar het volledig voorkomen is onmogelijk. Dat kan slechts indien bezoek wordt afgeschaft of als het achter glas plaatsvindt. Geen fysiek contact betekent immers geen mogelijkheid tot het overdragen van contrabande. Deze maatregelen schieten hun doel echter ver voorbij en zijn in strijd met of staan op gespannen voet met wettelijke voorschriften. Een andere mogelijkheid is de controle dermate intensiveren dat contrabande vrijwel altijd gedetecteerd wordt. Bijvoorbeeld door voorafgaand aan het bezoek alle bezoekers te fouilleren, of te controleren met een bodyscanner. Met beide controlemethoden gaan (aanzienlijke) kosten gepaard, bovendien spelen er rechtspositionele vraagstukken. Het controlemoment kan ook plaatsvinden na bezoek door de gedetineerden met een scan te controleren. Deze scan dient dan een krachtiger type te zijn, omdat ook in het lichaam gekeken moet kunnen worden. Ook bij deze wijze van controleren zijn de kosten aanzienlijk en spelen rechtspositionele vraagstukken.

Van de inzet van bodyscanners kunnen binnen de veiligheidssector op termijn mogelijk wel kostenbesparende effecten uitgaan. Zo zal op personeelskosten bespaard kunnen worden doordat de apparatuur in eerste instantie de beelden zelf analyseert of op een centrale locatie operators de beelden bekijken van controlepunten binnen overheidsgebouwen en mogelijk ook andere locaties. Voorwaarde is dan wel dat het dataverkeer met voldoende waarborgen omkleedt is en er geen andere rechtspositionele belemmeringen zijn.

Oordeel

De Inspectie oordeelt dat in alle inrichtingen maatregelen getroffen worden om de invoer van contrabande via bezoek te beperken. In een meerderheid van de inrichtingen leidt het samenstel van maatregelen tot een reductie van de kans om via het bezoek contrabande de inrichting in te brengen. Met name bij die inrichtingen waar frequent drugshonden worden ingezet, waar in de bezoekszaal een slangopstelling aanwezig is, waar personeel in de bezoekszaal een goed overzicht heeft, waar er gebruik wordt gemaakt van een geavanceerd camerasysteem en gedetineerden na afloop van bezoek

steekproefsgewijs gevisiteerd worden. In enkele inrichtingen plaatst de Inspectie echter vraagtekens bij de effectiviteit van het samenstel van maatregelen.

Ook plaatst de Inspectie een aantal kanttekeningen bij (de uitvoering van) de afzonderlijke maatregelen in verschillende inrichtingen. Zo is de controle van bezoekers bij het betreden van de inrichting vaak niet gericht op het vinden van niet-metalen voorwerpen. Wordt in diverse inrichtingen bij de controle met een metaaldectiepoortje niet de voorgeschreven wijze van controleren gevolgd. Blijkt in twee van de tien bezochte inrichtingen nog geen slangopstelling in de bezoekszaal aanwezig. Worden gedetineerden in zes van de tien inrichtingen na afloop van bezoek niet steekproefsgewijs gevisiteerd. Worden gedetineerden na afloop van advocatenbezoek slechts bij hoge uitzondering gevisiteerd en vaak ook niet gefouilleerd. En is de opleiding van beveiligingspersoneel om contrabande met bagagedoorlichtingsapparatuur te beoordelen vaak zeer beperkt.

Ten aanzien van deze opleiding is de Inspectie wel positief over het initiatief van PI Ter Apel om personeel dat bagagedoorlichtingsapparatuur bedient aanvullend te trainen en te toetsen. Positief is de Inspectie ook over het initiatief van PI Veenhuizen locatie Norgerhaven om bezoekers en gedetineerden elk hun eigen drinken in verschillend gekleurde bekertjes te laten halen. Dat geldt ook voor de inzet van geavanceerd cameratoezicht in steeds meer inrichtingen.

Alles afwegend komt de Inspectie tot het oordeel dat het weren van contrabande in de tien bezochte inrichtingen gemiddeld overwegend voldoet. Voor enkele inrichtingen geldt dat het samenstel aan maatregelen beperkt voldoet. Daarnaast geldt voor de meeste inrichtingen dat de kans dat contrabande via bezoek ingevoerd wordt verder gereduceerd kan worden door een of meerdere (aanvullende) maatregelen te treffen of beter uit te voeren.

Aanbevelingen aan de PI's:

- Visiteer gedetineerden na afloop van bezoek steekproefsgewijs. Maak daarbij bij voorkeur gebruik van een randomizer.
- Biedt personeel dat bagagedoorlichtingsapparatuur bedient een opleiding die hen beter in staat stelt om contrabande te kunnen herkennen. Overweeg de inzet van TIP voor trainingsdoeleinden en prestatie metingen.

★ Ter bestrijding van overdracht contrabanden halen bezoekers en gedetineerden uitsluitend voor zichzelf drinken in bekertjes met een afwijkende kleur.

3.2 Voorkomen van persoonsverwisseling

criterium

Het is in het verleden voorgekomen dat direct na afloop van het bezoek gedetineerden in plaats van hun bezoeker de inrichting verlieten. DJI heeft daarom een aantal reeds bestaande maatregelen aangescherpt en daarnaast aanvullende maatregelen getroffen. In de eerste plaats dient zowel voor het betreden van de bezoekszaal als voor het terugkeren naar de verblijfsafdeling in de inrichting de identiteit van de gedetineerde vastgesteld te worden.¹⁶

Dit gebeurt met biometrische apparatuur. Indien de biometrie niet functioneert of (tijdelijk) niet beschikbaar is, kan de inrichting gebruik maken van of terugvallen op conventionele controlemethoden.

Voorbeelden daarvan zijn het controleren van gedetineerdenpasjes of het gebruik van een stempel met onzichtbare inkt. Naast het vaststellen van de identiteit van de gedetineerde wordt zowel bij binnenkomst¹⁷ als voor vertrek de identiteit van de bezoeker vastgesteld. Dit betreft geen biometrische controle, maar een controle aan de hand van het identiteitsbewijs. Bij een sterk op elkaar lijkende gedetineerde en diens bezoeker (bijvoorbeeld eenenige tweelingbroer) zal uitsluitend deze controle geen garantie geven dat er geen persoonsverwisseling heeft plaatsgevonden. Daarom is het belangrijk dat altijd eerst de identiteit van de gedetineerde wordt vastgesteld en dat pas daarna de bezoeker toestemming mag krijgen om de inrichting te verlaten.

In sommige inrichtingen kan een deel van het bezoek van een gedetineerde voor het verstrijken van het bezoek de inrichting verlaten. De gedetineerde zet het bezoek dan voort met de overige voor hem gekomen bezoekers of nieuwe bezoekers nemen de plaats in van de vertrokken bezoeker. De Inspectie verwacht dat in voorkomend geval ook tussentijds, voordat de bezoeker de inrichting verlaat, de identiteit van de gedetineerden wordt vastgesteld.

Voor de identiteitscontrole van bezoekers en gedetineerden voorafgaand aan en na afloop van het bezoek zijn procedures beschikbaar. Ook is in instructies vastgelegd dat bezoekers pas de inrichting mogen verlaten nadat de identiteit van de gedetineerden is vastgesteld.

¹⁶ In artikel 28, lid 2 pbw staat dat de directeur voorafgaand aan en na afloop van bezoek de identiteit van de gedetineerde vaststelt, tenzij een ambtenaar of medewerker op de gedetineerde voortdurend en persoonlijk toezicht houdt.

¹⁷ Artikel 38 lid 5 pbw stelt dat iedere bezoeker zich bij binnenkomst op deugdelijke wijze dient te legitimeren.

Bevindingen

Toepassing biometrische apparatuur

Alle tien de inrichtingen die de Inspectie in het kader van dit onderzoek heeft bezocht, beschikken over biometrische apparatuur om voorafgaand aan en na afloop van het bezoek de identiteit van gedetineerden vast te stellen. In vrijwel alle inrichtingen heeft deze apparatuur wel eens last van storingen en/of functioneert de apparatuur volgens personeel te traag. Indien er sprake is van een storing valt een deel van de inrichtingen terug op conventionele controlemethoden. Meestal wordt dan het gedetineerdenpasje (met foto) ingenomen en na afloop van bezoek weer teruggegeven. Dit biedt geen honderd procent garantie, omdat op basis van de foto beoordeeld wordt of het de gedetineerde en niet diens bezoeker, is die terugkeert naar de inrichting. Bij sterk op elkaar gelijkende bezoeker en gedetineerde kan verwisseling zich dan voordoen. In PI Leeuwarden kregen gedetineerden, bij storing van de biometrie, voorafgaand aan bezoek een stempel van onzichtbare inkt die na afloop van het bezoek met een uv-lamp gecontroleerd kan worden. In PI Zuid-Oost locatie Ter Peel kregen gedetineerden voor het bezoek een bandje om de pols bevestigd dat niet zonder gereedschap te verwijderen is. Na afloop van het bezoek werd gecontroleerd of het totaal aantal gedetineerden met een polsbandje gelijk was aan het totaal aantal gedetineerden dat een polsbandje verstrekt had gekregen.

Een aantal inrichtingen maakte geen gebruik van dergelijke controlemiddelen. Zij vertrouwden er op de gedetineerden, bij het niet functioneren van de biometrie, na afloop van het bezoek aan het gelaat te herkennen.

In diverse inrichtingen functioneerde op de dag van de inspectie de biometrie niet, was biometrie niet in gebruik omdat personeel in de veronderstelling was dat het niet functioneerde, of was personeel niet vertrouwd met het gebruik van de apparatuur. Daarnaast werd na afloop van bezoek niet altijd de juiste procedure gevolgd. Bezoekers mochten dan reeds de bezoekszaal verlaten en zich richting uitgang begeven voordat de identiteit van de gedetineerden biometrisch was vastgesteld. In een aantal gevallen was er dan, voordat bezoekers de inrichting verlieten, nog een controlemoment om vast te stellen of alle gedetineerden daadwerkelijk door biometrisch gecontroleerd waren. In een aantal gevallen ook niet. In één inrichting trof de Inspectie de situatie aan dat de biometrische controle werd uitgevoerd in de ruimte waar de gedetineerden gevisiteerd werden. De gedetineerden werden één voor één tot deze ruimte toegelaten. Voordat de laatste gedetineerde aan de beurt was, kon er, afhankelijk van het aantal te controleren gedetineerden, een aanzienlijke periode verstreken zijn. De bezoekers konden in die tijd de inrichting al lang verlaten hebben.

De Inspectie ontving van personeel diverse signalen dat met de invoering van de slangopstelling in de bezoekszaal verwisseling niet langer mogelijk was en het gebruik van de biometrie dan wel het moment van toepassen van de apparatuur minder relevant was. Er leek onder personeel gebrek aan vertrouwen in zowel de werking als het nut van de biometrische apparatuur. Uit navraag bij het hoofdkantoor DJI blijkt dat het verwacht van inrichtingen dat er zowel gebruik wordt gemaakt van een slangopstelling in de bezoekszaal als van biometrische controle van gedetineerden voorafgaand aan en na afloop van bezoek. Het argument dat persoonsverwisseling niet meer mogelijk is met ingebruikname van de slang gaat volgens het hoofdkantoor niet op. De Inspectie onderschrijft dit. Hoewel de kans op verwisseling aanzienlijk is verkleind, is het nog steeds mogelijk.

De inrichtingen hebben in instructies vastgelegd hoe de identiteitscontrole voorafgaand aan en na afloop van het bezoek uitgevoerd dient te worden. In deze instructies is over het algemeen voldoende duidelijk vastgelegd dat bezoekers pas de inrichting mogen verlaten nadat de identiteit van de gedetineerden is vastgesteld.

Toezichthouders bezoek

Het viel de Inspectie op dat de toezichthouders tijdens het bezoek vaak complexbeveiligers zijn. Soms ook waren het piw'ers of een combinatie van beide. Als voordeel van de inzet van piw'ers werd genoemd dat deze de gedetineerden van de afdeling kenden en dus sneller een persoonsverwisseling zouden kunnen constateren.

Tussentijds bezoek verlaten

In bepaalde inrichtingen is het toegestaan dat een deel van de bezoekers tussentijds het bezoek verlaat. De gedetineerde zet het bezoek dan voort met de overige voor hem gekomen bezoekers en/ of nieuwe bezoekers nemen de plaats in van vertrekkende bezoekers. Met name in inrichtingen waar blokken van twee uur bezoek achter elkaar worden gegeven komt dit voor. De Inspectie heeft geen voorbeeld aangetroffen waarin, bij tussentijds vertrekkende bezoekers, de identiteit van de gedetineerde ook tussentijds wordt vastgesteld. Dit is opvallend, omdat ook hier het risico op verwisseling aanwezig is en deze verwisseling door een controle van de identiteit tijdig kan worden onderkend.

Ontbreken van een slangopstelling

In de twee eerder genoemde inrichtingen waar geen slangopstelling aanwezig is, werden de voordelen vanuit veiligheidsoogpunt van een dergelijke slangopstelling duidelijk zichtbaar. In deze inrichtingen zaten de gedetineerden met bezoekers aan een tafel en was er zichtbaar meer fysiek

contact. De kans op verwisseling van bezoekers en gedetineerden was in beide inrichtingen groter dan in de overige door de Inspectie bezochte inrichtingen. Dit kwam niet alleen door het ontbreken van de slangopstelling, maar ook doordat het schortte aan een correcte uitvoering van andere procedures. Zo verlieten in de ene inrichting direct na het bezoek de bezoekers en gedetineerden gezamenlijk als groep door dezelfde deur de bezoekuimte. Het overzicht was op dat moment volledig zoek. Indien er dan ook nog sprake zou zijn van een storing van de biometrie zou enkel op basis van gelaatsherkenning de identiteit van de gedetineerden worden vastgesteld.

In de andere inrichting werden weliswaar de gedetineerdenpasjes van gedetineerden gecontroleerd, maar bleek de biometrische apparatuur al geruime tijd niet in gebruik. Dit was bij gedetineerden en personeel bekend, maar niet bij de dienstdoende teamleider beveiliging en het management van de inrichting.

Controle identiteit bezoekers

Met uitzondering van één inrichting werd in alle inrichtingen, bij het verlaten van de inrichting, de identiteit van bezoekers gecontroleerd. In de betreffende inrichting werd het controleren van de identiteit niet nodig geacht, omdat de bezoekers als groep de bezoekgang pas verlieten nadat de identiteit van de gedetineerden biometrisch was vastgesteld. De Inspectie signaleert hier als risico dat de spreekkamers voor ambtelijk bezoek op dezelfde gang uitkomen als waarin de bezoekers wachten voordat ze de inrichting verlaten. Omdat de spreekkamers niet zijn afgesloten en de gedetineerden op eigen initiatief deze spreekkamers kunnen verlaten, lijkt het niet uitgesloten dat ze zich ongezien bij de wachtende bezoekers kunnen voegen om vervolgens met hen de inrichting te verlaten. Doorgaans was de werkwijze dat de bezoeker bij het betreden van de inrichting gevraagd werd het identiteitsbewijs in te leveren. Na afloop van het bezoek werd dit identiteitsbewijs weer teruggegeven nadat was vastgesteld dat het daadwerkelijk om de betreffende bezoeker ging.

Ambtelijk bezoek

In een van de inrichtingen die de Inspectie bezocht uitte personeel haar zorgen over de procedure rondom ambtelijk bezoek. Personeel gaf aan dat gedetineerden na afloop van het ambtelijk bezoek zelfstandig terug naar de afdeling dienden te gaan. Ze zouden dan ook met het ambtelijk bezoek mee richting de uitgang van de inrichting kunnen lopen. Weliswaar dient daar de portier te controleren wie de inrichting verlaat, maar deze heeft ook diverse andere taken en in theorie zouden gedetineerden met een groep bezoekers of personeel de inrichting kunnen verlaten. Om het risico hierop te beperken is er een sluis aangebracht waardoor steeds een persoon tegelijk

in de vertrekhal bij de portier komt en dient personeel de eigen pas te tonen en dienen alle bezoekers bij vertrek een briefje met daarop de foto van het eigen identiteitsbewijs in te leveren. Ondanks deze maatregelen is personeel van mening dat het overzicht niet altijd goed is en de portier te veel taken heeft om het risico uit te sluiten. In deze inrichting bleek ook dat voorafgaand aan en na afloop van ambtelijk bezoek er geen biometrische controle van gedetineerden is.

Oordeel

Uit dit onderzoek blijkt dat invoering van biometrie in Nederlandse penitentiaire inrichtingen geen onverdeeld succes is. Personeel klaagt dat de apparatuur traag is en dat er regelmatig sprake is van storingen. De Inspectie kan niet anders dan vaststellen dat de apparatuur regelmatig niet gebruikt wordt, ook als deze wel blijkt te functioneren. Ook zijn er in diverse inrichtingen onvoldoende waarborgen dat de identiteit van de gedetineerde wordt vastgesteld alvorens de bezoeker de inrichting kan verlaten. Daar waar er een slangopstelling aanwezig is en het toezicht tijdens het bezoek goed georganiseerd is, betekent dit dat de kans op verwisseling klein is. Daar waar in de inrichting geen slangopstelling aanwezig is, dient personeel extra alert te zijn en moeten de overige procedures nauwgezet gevolgd worden. De Inspectie stelt vast dat dit, in de twee inrichtingen waar geen slangopstelling aanwezig is, niet het geval is. In de ene inrichting ontbrak het na het bezoek aan elk overzicht. Gedetineerden en bezoek verlieten als groep gezamenlijk de bezoekszaal. Bovendien werd er bij storing van de biometrie vertrouwd op gelaatsherkenning. In de andere inrichting bleek dat de biometrie al geruime tijd niet in gebruik was zonder dat leidinggevenden hiervan op de hoogte waren. Mede vanwege deze twee verhoogde risicosituaties voldoet het voorkomen van persoonsverwisselingen in de bezochte inrichtingen beperkt.

Aanbevelingen aan de PIPi's:

- Stel altijd voorafgaand aan zowel relatie- als ambtelijk bezoek de identiteit van de gedetineerde biometrisch vast. Doe dit ook direct na afloop van bezoek voordat de bezoekers de inrichtingen hebben verlaten.
- Val bij storing van de biometrie terug op conventionele methoden om zeker te stellen dat de gedetineerde na afloop van bezoek terugkeert naar de verblijfsafdeling. Vertrouw daarbij niet uitsluitend op gelaatsherkenning door personeelsleden.

3.3 Conclusie

Alle inrichtingen hebben maatregelen getroffen om de invoer van contrabande via bezoek te beperken. In een meerderheid van de inrichtingen leidt het samenstel van maatregelen tot een reductie van de kans om via het bezoek contrabande de inrichting in te brengen. Met name de inzet van drugshonden bij de toegangscontrole en een geavanceerd camerasysteem in de bezoekszaal blijken effectieve middelen. Voor enkele inrichtingen geldt dat het samenstel aan maatregelen beperkt voldoet. Daarnaast geldt voor de meeste inrichtingen dat de kans dat contrabande via bezoek ingevoerd wordt verder gereduceerd kan worden door een of meerdere (aanvullende) maatregelen te treffen of beter uit te voeren.

Met de huidige ter beschikking staande middelen is het niet mogelijk om de invoer van contrabande via bezoek volledig te voorkomen.

Persoonsverwisseling via bezoek kan daarentegen wel volledig uitgesloten worden. Dit is het geval in een aantal inrichtingen waar de bezoekszaal is voorzien van een slangopstelling en de voorgeschreven biometrie procedures correct worden toegepast. Een beperkte kans op persoonsverwisseling bestaat in een deel van de inrichtingen waar de bezoekszaal voorzien is van een slangopstelling, maar die de biometrie procedures niet correct toepassen. In twee inrichtingen ontbrak een slangopstelling en werden overige procedures onvoldoende nauwgezet gevolgd. In die inrichtingen bestaat een verhoogd risico op persoonsverwisseling tijdens bezoek.

Bijlage 1: Oordeel

Rechtspositie en maatschappelijke reïntegratie

Rechtspositie

Voorlichting

Accommodatie en hygiëne

Maatschappelijk contact

Vorbereiding terugkeer

Veiligheid en maatschappij beveiliging

Screening en informatieuitwisseling

Controle en toezicht

Bijlage 2: Aanbevelingen

Aanbevelingen aan PI's:

1. Evalueer de bezoekmomenten en realiseer een efficiënte bezetting van 'populaire' bezoektijden, zoals 's avonds en in het weekeinde.
2. Bespreek met individuele gedetineerden, bijvoorbeeld in het kader van het mentoraat, de mogelijkheden rondom bezoek.
3. Verbeter de informatieverstrekking over bezoek voor bezoekers.
4. Informeer gedetineerden consequent en tijdig over de komst van ambtelijkbezoek, zodat zij de gelegenheid hebben om zich hierop voor te bereiden.
5. Overweeg voor gedetineerden die structureel geen relatiebezoek kunnen ontvangen, maar dat wel willen, contact via een internetverbinding met beeld en geluid en/of bezoek van een bezoekvrijwilliger.
6. Visiteer gedetineerden na afloop van bezoek steekproefsgewijs. Maak daarbij bij voorkeur gebruik van een randomizer.
7. Bied personeel dat bagagedoorlichtingsapparatuur bedient een opleiding die hen beter in staat stelt om contrabande te kunnen herkennen.
8. Stel altijd voorafgaand aan zowel relatie- als ambtelijk bezoek de identiteit van de gedetineerde biometrisch vast. Doe dit ook direct na afloop van bezoek, voordat de bezoekers de inrichtingen hebben verlaten.
9. Val bij storing van de biometrie terug op conventionele methoden om zeker te stellen dat de gedetineerde na afloop van bezoek terugkeert naar de verblijfsafdeling. Vertrouw daarbij niet uitsluitend op gelaatsherkenning door personeelsleden.

Aanbevelingen aan DJI:

1. Plaats op de website van DJI per justitiële inrichting een plattegrond en routebeschrijving per auto en per openbaar vervoer.
2. Pas de zinsnede over consulaire bijstand in het model huisregels aan.
3. Draag zorg voor een werkwijze waardoor consulaten adequaat worden geïnformeerd over de detentielocatie van gedetineerde landgenoten die kenbaar hebben gemaakt dat zij contact willen hebben met hun diplomatieke vertegenwoordiging.

Bijlage 3: Gebruikte afkortingen

bzt	bezoek zonder toezicht
cvt	commissie van toezicht
DJI	Dienst Justitiële Inrichtingen
IVenJ	Inspectie Veiligheid en Justitie
MDO	multidisciplinair overleg
mto	medewerkerstevredenheidsonderzoek
Pbw	Penitentiaire beginselenwet
p.i.	penitentiaire inrichting
Ro's	Reclasseringsorganisaties
TRA	Terugkeeractiviteiten
uc	urinecontrole

Bijlage 4: Informatie niet- justitiegebonden organisaties

Exodus

Exodus is een landelijke organisatie die opvang en ondersteuning biedt aan ex-gedetineerden en aan gedetineerden in de laatste fase van hun straf die gemotiveerd zijn om uit de criminaliteit te stappen. De vier 'sleutels' voor het (nazorg) werk van Exodus zijn wonen, werken, relaties en zingeving. Bij Exodus werken ruim 1850 vrijwilligers en jaarlijks ondersteunen zij bijna 5000 gedetineerden, ex-gedetineerden en hun familieleden. Naast 11 Exodushuizen biedt Exodus ook ondersteuning in PI's met het 'Ouders, Kinderen en Detentie (OKD) project en door vrijwilligers die individuele bezoeken afleggen aan gedetineerden en participeren bij de kerkdiensten en gespreksgroepen.

Gevangenzorg Nederland

Gevangenzorg Nederland zet zich als vrijwilligersorganisatie in om vanuit een Bijbelse roeping hulp te bieden aan gevangenen en hun familie. Ruim 550 vrijwilligers, verspreid over het land, gaan op bezoek bij gedetineerden en/of bij hun familieleden. Het doel van het bezoek is om een luisterend oor en praktische ondersteuning te bieden. Daarnaast biedt Gevangenzorg groepscursussen in PI's aan over thema's rondom herstel zoals de 'SOS'-cursus. Gevangenzorg bezorgt ook verjaardagscadeautjes bij kinderen van gedetineerden.

Humanitas

Humanitas is een landelijke organisatie die in samenwerking met lokale afdelingen en met ruim 11.000 vrijwilligers meer dan 600 projecten leidt variërend van maatjescontacten bij inburgering tot het doorbreken van eenzaamheid. Onder de naam 'Gezin in Balans' organiseert Humanitas verschillende projecten in vrouwengevangnissen ter bevordering van de relatie tussen gedetineerde moeders en hun kind(eren). Zoals bijvoorbeeld het project 'moeder de gans' dat is bedoeld om moeders in de beginfase van detentie te helpen met hun vragen. In het project 'bezoekmoeders' komen collega-moeders op basis van vrijwilligheid langs om dingen bespreekbaar te maken. Daarnaast biedt Humanitas ook hulp bij het 'Moeder en Kind Bezoek' oftewel OKD. Het bezoek wordt begeleid door drie vrijwilligers en een coördinator in samenwerking met de inrichting. Indien de verzorgers van de kinderen de kinderen niet kunnen brengen of halen dan verzorgen de vrijwilligers ook voor het vervoer.

Bijlage 5: Belangrijkste bronnen

Bezoekersinformatie
Capaciteitsoverzicht van de aanwezige differentiaties en bezettingscijfers 2012
Dienstinstructies/protocollen
Dagprogramma's van de verschillende afdelingen
Huisregels
Gedetineerd in Nederland 2011 - Een survey onder gedetineerden in het
Nederlandse gevangeniswezen, DJI (2012)
Jaarverslagen cvt 2011
Medewerkers tevredenheidsonderzoek (MTO)
Meldingen bijzondere voorvallen
Penitentiaire Beginselenwet

Bijlage 6: Inspectie- programma

Datum	Inrichting	Programma
14-8-2012	PI Haarlem (1)	10.00 - 10.15 uur Korte kennismaking 10.15 - 11.05 uur Groepsgesprek personeel (2 bewa's en 2 piw'ers) 11.05 - 12.00 uur Schouw looproute gedetineerden / bezoekers 12.00 - 12.30 uur Lunch 12.30 - 12.50 uur Observatie begin bezoek 12.50 - 13.30 uur Groepsgesprek met gedetineerden 13.30 - 13.50 uur Observatie einde bezoek 13.50 - 15.00 uur Gesprek met bezoekers 15.15 - 16.00 uur Terugkoppeling directie
15-8-2012	PI Alkmaar, locatie Schutterwei (2)	13.00 - 13.15 uur Korte kennismaking 13.15 - 14.00 uur Groepsgesprek gedetineerden 14.00 - 15.00 uur Schouw looproute gedetineerden / bezoekers 15.15 - 16.00 uur Gesprek ambtelijke bezoekers 16.00 - 16.45 uur Groepsgesprek personeel (2 bewa's en 2 piw'ers) 16.45 - 17.15 uur Gesprek met bezoekers 17.15 - 17.45 uur Observatie begin bezoek 17.45 - 18.15 uur Pauze 18.15 - 18.30 uur Observatie einde bezoek 18.30 - 19.00 uur Terugkoppeling directie
18-8-2012	PI Zuid Oost, Ter Peel (3)	10.00 - 10.15 uur Korte kennismaking 10.15 - 10.30 uur Observatie begin bezoek 10.30 - 11.15 uur Schouw looproute gedetineerden / bezoekers 11.15 - 11.40 uur Observatie einde bezoek 11.40 - 12.15 uur Groepsgesprek bezoekers 12.15 - 12.40 uur Lunch 12.40 - 13.00 uur Observatie begin bezoek 13.00 - 13.45 uur Groepsgesprek gedetineerden 13.45 - 14.30 uur Groepsgesprek personeel (2 bewa's en 2 piw'ers) 14.30 - 15.00 uur Terugkoppeling directie
21-8-2012	PI Leeuwarden (1+2)	13.00 - 13.15 uur Korte kennismaking 13.15 - 14.00 uur Groepsgesprek gedetineerden 14.00 - 14.45 uur Schouw looproute gedetineerden / bezoekers 14.45 - 15.00 uur Observatie begin bezoek 15.00 - 15.45 uur Groepsgesprek personeel – bewa's (2) en piw'ers (2) 15.45 - 16.00 uur Observatie einde bezoek 16.00 - 16.30 uur Gesprek met bezoekers 17.00 - 18.00 uur Terugkoppeling directie

Datum	Inrichting	Programma
22-8-2012	PI Veenhuizen, locatie Norgerhaven (2)	11.00 - 11.15 uur Korte kennismaking 11.15 - 11.50 uur Groepsgesprek gedetineerden 11.50 - 12.45 uur Schouw looproute gedetineerden / bezoekers 12.45 - 13.15 uur Lunch 13.15 - 13.35 uur Observatie begin bezoek 13.35 - 15.15 uur Groepsgesprek personeel (2 bewa's en 2 piw'ers) 15.15 - 15.40 uur Observatie einde bezoek 15.40 - 16.30 uur Gesprek met bezoekers 16.30 - 17.00 uur Terugkoppeling directie
23-8-2012	PI Ter Apel (1+2)	09.00 - 09.15 uur Korte kennismaking 09.15 - 09.30 uur Observatie begin bezoek 09.30 - 10.15 uur Schouw looproute gedetineerden / bezoekers 10.15 - 10.40 uur Observatie einde bezoek 10.40 - 11.15 uur Groepsgesprek bezoekers 11.15 - 12.00 uur Groepsgesprek gedetineerden 12.00 - 12.30 uur Lunch 12.30 - 13.30 uur Groepsgesprek personeel (2 bewa's en 2 piw'ers) 13.30 - 14.15 uur Gesprek ambtelijk bezoek 14.15 - 15.00 uur Terugkoppeling directie
28-8-2012	PI Arnhem, locatie Zuid (1+2)	15.00 - 15.15 uur Korte kennismaking 15.15 - 15.30 uur Observatie begin bezoek 15.30 - 16.15 uur Schouw looproute gedetineerden / bezoekers 16.15 - 17.00 uur Groepsgesprek gedetineerden 17.00 - 17.45 uur Groepsgesprek personeel (2 bewa's en 2 piw'ers) 17.45 - 18.15 uur Observatie begin bezoek 18.15 - 18.45 uur Pauze 18.45 - 19.15 uur Observatie einde bezoek 19.15 - 20.30 uur Groepsgesprek bezoekers 20.30 - 21.00 uur Terugkoppeling directie
29-8-2012	PI Breda (3)	13.00 - 13.15 uur Korte kennismaking 13.15 - 14.00 uur Groepsgesprek gedetineerden 14.00 - 15.00 uur Schouw looproute gedetineerden / bezoekers 15.15 - 15.35 uur Observatie begin bezoek 15.35 - 16.15 uur Groepsgesprek personeel (2 bewa's en 2 piw'ers) 16.15 - 16.40 uur Observatie einde bezoek 16.40 - 18.00 uur Gesprek met bezoekers 18.15 - 19.00 uur Terugkoppeling directie

Datum	Inrichting	Programma	
6-9-2012	PI Rotterdam, locatie de Schie (1+2+TA)	13.00 – 13.15 uur	Korte kennismaking
		13.15 - 14.00 uur	Groepsgesprek gedetineerden
		14.00 - 14.45 uur	Schouw looproute gedetineerden / bezoekers
		14.45 – 15.15 uur	Gesprek gedetineerde TA
		15.15 - 15.35 uur	Observatie begin bezoek
		15.35 - 16.15 uur	Groepsgesprek personeel (2 bewa's en 2 piw'ers)
		16.15 - 16.40 uur	Observatie einde bezoek
		16.40 - 18.00 uur	Gesprek met bezoekers
		18.15 - 19.00 uur	Terugkoppeling directie
7-9-2012	PI Dordrecht (1+2)	08.30 – 08.45 uur	Korte kennismaking
		08.45 – 09.15 uur	Observatie bezoek
		09.15 – 10.30 uur	Schouw looproute gedetineerden / bezoekers
		10.30 – 11.30 uur	Gesprek ambtelijk bezoek
		11.30 – 11.45 uur	Observatie einde bezoek
		11.45 – 12.15 uur	Groepsgesprek bezoekers (bezoekzaal)
		12.15 – 12.45 uur	Groepsgesprek gedetineerden (bezoekzaal)
		12.45 – 13.30 uur	Lunch
		13.30 – 14.30 uur	Gesprek personeel (2 bewa's en 2 piw'ers)
		14.30 – 14.45 uur	Gesprek met ambtelijk bezoek indien aanwezig
		14.45 – 15.30 uur	Terugkoppeling directie
Organisatie		Gesprek	
Britse consulaat		Britse consul	
Humanitas 'Gezin in Balans'		Regionaal coördinator 'Gezin in Balans'	
Exodus		Landelijk coördinator Ouder-Kind-Dagen (OKD) en directeur van de vrijwilligerssector bij Exodus Nederland.	
Reclassering Nederland		Coördinator bureau Amsterdam	
Spaanse consulaat		Spaanse consul en medewerker consulaire afdeling	
Gevangenzorg Nederland		Directeur en medewerker Gevangenzorg Nederland	
NCTV		Veiligheidsadviseur	
DJI		Veiligheidsadviseurs en medewerker Biometrie	

Afkortingen: Huis van Bewaring (1), Gevangenis (2), Vrouw (3), Terroristen Afdeling (TA).

Bijlage 7: Toetsingskader

Inleiding

Het toetsingskader¹⁸ voor dit themaonderzoek bestaat uit twee aspecten die nauw gelieerd zijn aan het bezoekproces. Het eerste aspect betreft de rechtspositie en de maatschappelijke reïntegratie van gedetineerden. Het tweede aspect betreft de veiligheid en maatschappijbeveiliging. Bezoek is voor gedetineerden het moment waarop ze in contact komen met de maatschappij. Het is niet alleen een recht maar het contact vergemakkelijkt ook de reïntegratie in de samenleving na detentie. Tegelijkertijd vormt het contact een risico voor de veiligheid in de inrichting en een risico voor de maatschappij. Het recht op bezoek en het risico dat bezoek met zich meebrengt worden hieronder kort nader toegelicht.

Het ontvangen van bezoek¹⁹ is voor gedetineerden een belangrijk recht en het dient verschillende doelen. Ten eerste stelt bezoek gedetineerden in staat om contact te onderhouden met familie en vrienden. Ten tweede geeft bezoek van advocaten gedetineerden de gelegenheid om juridische ondersteuning te krijgen. Ten derde biedt bezoek van personen en organisaties van buiten gedetineerden de mogelijkheid om terugkeer naar de maatschappij voor te bereiden. De IVenJ acht het van groot belang dat gedetineerden contact houden met de buitenwereld door middel van bezoek. Toegang tot bezoek mag niet belemmerd worden doordat er geen of gebrekkige informatie is over de mogelijkheden tot bezoek, doordat het onnodig gecompliceerd is om toegang tot de inrichting te verkrijgen of omdat er geen geschikte ruimte voor bezoek beschikbaar is. In dit themaonderzoek betreft de inspectie daarom, voor de eerste keer, ook de ervaringen en meningen van bezoekers. Zoals gezegd is bezoek een recht, maar brengt het contact met de buitenwereld ook risico's met zich mee. Risico's voor de veiligheid in de inrichting bijvoorbeeld doordat via het bezoek verboden goederen²⁰ als drugs en wapens de inrichting in gebracht kunnen worden. Risico's ook voor de maatschappij omdat persoonsverwisselingen tussen gedetineerden en hun bezoekers in het verleden nog wel eens tot ontvluchtelingen hebben geleid. Om deze risico's tot een

¹⁸ De Inspectie Veiligheid en Justitie (IVenJ) stelt voor haar onderzoeken een toetsingskader op. Een toetsingskader geeft aan welke aspecten van het functioneren van instellingen de IVenJ in haar onderzoek betreft, op welke regelgeving en uitvoeringsbeleid dit is gebaseerd en welke normen de Inspectie daarbij hanteert.

¹⁹ De Memorie van Toelichting bij de Pbw omschrijft 'bezoek' als 'ieder visueel contact tussen een gedetineerde en een ander persoon, die niet op de afdeling van de gedetineerde verblijft en evenmin gezamenlijk met hem aan bepaalde activiteiten deelneemt'.

²⁰ In dit toetsingskader verder geduid als contrabande.

minimum te beperken is een goede controle van bezoekers en gedetineerden noodzakelijk, evenals een goed toezicht tijdens het bezoek. In dit toetsingskader zijn de normen en verwachtingen opgenomen waaraan de IVenJ in dit themaonderzoek toetst. Hiertoe zijn de volgende bronnen geraadpleegd:

Nederlandse regelgeving	Overig
<ul style="list-style-type: none"> - Penitentiaire beginselenwet - Beleidsdocument Penitentiaire Scherpste - Protocol identiteitsvaststelling Gevangeniswezen DJI - Circulaire Bezoek zonder Toezicht - Regeling inzake toelating van niet-justitiegebonden organisaties tot penitentiaire inrichtingen 	<ul style="list-style-type: none"> - Standard Minimum Rules Prisoners (SMR) - European Prison Rules (EPR) - Uitspraken RSJ - Uitspraken ECHR - CPT-standaarden

1. Rechtspositie

1.1 Voorlichting bezoek

criterium

De p.i. informeert gedetineerden op een begrijpelijke wijze over hun recht om bezoek te ontvangen en op welke wijze uitvoering wordt gegeven aan dit recht. Actuele en toegankelijke huisregels zijn daarvoor het uitgangspunt. Het actief informeren van bezoekers van gedetineerden over de bezoekregels, inclusief de toegangscntrole voorkomt misverstanden. Om die reden heeft de Inspectie het actief informeren van bezoekers opgenomen als verwachting. Ook het hoofdkantoor van DJI kan hierin een rol vervullen door informatie op haar website te plaatsen.

1.2 Accommodatie en hygiëne

criterium

Voor het ontvangen van bezoek worden verschillende ruimtes beschikbaar gesteld. Voor al deze ruimtes verwacht de Inspectie dat ze in een goede staat verkeren en schoon zijn. Hierna volgt een beschrijving van de verschillende bezoekruimtes en specifieke aandachtspunten per ruimte.

De meest algemene bezoekruimte is de bezoeksaal waar familiebezoek wordt ontvangen. Het betreft doorgaans een zaal waar gemiddeld tussen de 10 en 20

gedetineerden tegelijkertijd elk maximaal drie bezoekers kunnen ontvangen. De bezoekzaal heeft dan een capaciteit van tussen de 40 en 80 plaatsen. Vrijwel alle bezoekzalen zijn inmiddels voorzien van een slangopstelling waardoor bezoekers en gedetineerden fysiek van elkaar gescheiden zijn. Op de functie van deze slangopstelling wordt bij criterium 2.2 nader ingegaan.

De Inspectie verwacht dat de bezoekeromgeving dusdanig is ingericht dat gedetineerden en bezoekers, veiligheidsvoorschriften in acht nemend, op een normale wijze en ongestoord met elkaar kunnen communiceren.²¹ Op grond van artikel 38, vierde lid van de Pbw kan de directeur wel bepalen dat het toezicht tijdens het bezoek omvat het beluisteren of opnemen van het gesprek tussen de bezoeker en de gedetineerde. Tevoren dient dan aan betrokkenen mededeling te worden gedaan van de aard en de reden van het toezicht. De Inspectie verwacht ook dat er voorzieningen getroffen zijn voor kinderen; dit kan een speelhoek zijn en/of een televisie met kinderprogramma's. Verder verwacht de Inspectie dat bezoekers gebruik kunnen maken van een toilet dat niet toegankelijk is voor gedetineerden. De Inspectie verwacht ten slotte dat, het aantal bezoeken in het dagprogramma in aanmerking nemend, de capaciteit van de bezoekeromgeving voldoende is om elke gedetineerde in de gelegenheid te stellen wekelijks volgens de norm bezoek te kunnen ontvangen.

Naast een bezoekzaal zijn er kamers voor ambtelijk bezoek / advocatenkamers waar gedetineerden hun advocaat / reclasseringsmedewerkers / consulaire medewerker kunnen ontvangen. Deze kamers dienen dusdanig te zijn ingericht dat een gedetineerde ongestoord een gesprek met de ambtelijke bezoeker kan voeren. Indien de veiligheidssituatie daartoe aanleiding geeft kunnen deze gesprekken plaatsvinden met een glazen transparante wand tussen gedetineerde en bezoeker. Gesprekken tussen gedetineerde en advocaat mogen niet plaatsvinden in een ruimte die is voorzien van middelen die het mogelijk maken om het gesprek af te luisteren of op te nemen.

Naast de advocatenkamers dient een gevangenis altijd te beschikken over een ruimte waar gedetineerden bezoek zonder toezicht kunnen ontvangen. Deze ruimte, waar de gedetineerde de eigen partner kan ontvangen, dient voldoende privacy te bieden.

Enkele inrichtingen hebben naast bovengenoemde ruimtes een aparte logiesruimte waar het gezin, inclusief kinderen, een weekend samen met de gedetineerde kan verblijven. Deze logiesruimte wordt bij goed gedrag en in de laatste fase van de detentie, in het kader van de reïntegratie, aangeboden. De Inspectie verwacht, zeker indien er ook kinderen overnachten, dat deze ruimte

²¹ Art. 24.4 EPR stelt dat de bezoekeromgevingen "shall be such as to allow prisoners to maintain and develop family relationships in as normal a manner as possible".

dusdanig is ingericht dat het een prettige (kindvriendelijke) omgeving is om enkele dagen te verblijven. De logiesruimte is dusdanig gelegen en toegankelijk voor personeel dat er een juiste balans is tussen het bieden van privacy en het waarborgen van de veiligheid van de bezoekers en de gedetineerde.

Gedetineerden kunnen zich voorafgaand aan bezoek douchen. In het dagprogramma sluit bezoek niet direct aan op het sporten of arbeid waarbij een fysieke inspanning gevraagd is.

1.3 *Maatschappelijk contact en voorbereiding terugkeer*

criterium

Art 37 SMR en art. 24.1 EPR bepalen dat gedetineerden bezoek mogen ontvangen van verwanten, andere personen en vertegenwoordigers van externe instanties.²² Hieronder is per bezoekgroep beschreven welke regels op dit contact van toepassing zijn.

Relatiebezoek

Art. 38 van de Pbw geeft aan dat gedetineerden tenminste een uur per week op een in de huisregels vastgestelde tijd en plaats bezoek mogen ontvangen. De introductie van het beleid als gevolg van het programma modernisering gevangeniswezen (MGW) betekent dat gedetineerden in gevangnissen voortaan twee uur per week bezoek kunnen ontvangen. Het CPT vraagt in zijn standaarden aandacht voor relatiebezoek van veraf wonende familieleden. Waar nodig dient dergelijk bezoek flexibele faciliteiten te worden geboden (bv. accumulatie van bezoeken).

Het aantal tot de gedetineerde toe te laten personen kan op grond van de wet door de directeur beperkt worden indien dit noodzakelijk is in het belang van de handhaving van de orde of de veiligheid in de inrichting. De directeur kan de toelating tot de gedetineerde van een bepaald persoon of van bepaalde personen voor ten hoogste 12 maanden weigeren, indien dit noodzakelijk is met het oog op een van de volgende belangen: de handhaving van de orde of de veiligheid in de inrichting; de bescherming van de openbare orde of nationale veiligheid; de voorkoming of opsporing van strafbare feiten; de bescherming van slachtoffers van of anderszins betrokkenen bij misdrijven.

Indien een gedetineerde betrokken is bij feiten die onverenigbaar zijn met de orde of de veiligheid in de inrichting dan wel met de ongestoorde tenuitvoer-

²² Bezoek van advocaten, consulaire medewerkers, reclasseringsmedewerkers, medewerkers en vrijwilligers van niet-justitiegebonden organisaties wordt niet in mindering gebracht op het reguliere bezoek.

legging van de vrijheidsbeneming kan de directeur hem of haar het bezoek door een bepaald persoon of bepaalde personen voor ten hoogste vier weken ontzeggen, indien het feit plaatsvond in verband met bezoek van die persoon of personen. Tijdens het verblijf in de straf- of afzonderingscel behoudt de gedetineerde het recht op bezoek waarbij bovengenoemde beperkingen eveneens van toepassing zijn.

Advocatenbezoek

Art. 23.1 EPR stelt dat gedetineerden recht hebben op rechtskundige bijstand. In de Pbw is dit recht eveneens vastgelegd (artt. 37-39). In het Model huisregels penitentiaire inrichtingen (paragraaf 3.8.2.) wordt daarover voorgeschreven dat bezoek van een advocaat op iedere werkdag mogelijk is, mits één dag tevoren aangemeld.

Consulair bezoek

Gedetineerde vreemdelingen moeten worden gewezen op hun recht om contact te leggen met diplomatieke of consulaire vertegenwoordigers van hun land (art. 37 EPR; art. 37 SMR). Volgens het Weense Verdrag inzake consulaire betrekkingen hebben buitenlandse gedetineerden het recht om contact te maken met hun diplomatieke vertegenwoordiging.

Reclasseringsbezoek

De reclassering adviseert justitiële autoriteiten over de interventies die nodig zijn om ervoor te zorgen dat verdachten en daders niet opnieuw in crimineel gedrag vervallen. In dit kader bezoekt de reclasseringsmedewerker gedetineerden om diagnoses te stellen en om risico's van recidive in te schatten. Op grond van artikel 37 Pbw, eerste lid onder j hebben reclasseringsmedewerkers toegang tot gedetineerden op de in de huisregels vastgestelde tijden en plaatsen.

Bezoek van niet-justitiegebonden organisaties

Volgens de Regeling inzake de toelating van niet-justitiegebonden organisaties tot penitentiaire inrichtingen kan een gedetineerde op in de huisregels vastgestelde tijden en plaatsen bezoek ontvangen van een medewerker of vrijwilliger van een niet-justitiegebonden organisatie.

Geprivilegieerd bezoek

Leden van het Koninklijk Huis, leden van de Eerste of Tweede Kamer der Staten-Generaal, Nederlandse leden van het Europese Parlement, de Minister, justitiële autoriteiten, de Nationale ombudsman, de geneeskundig inspecteurs van de volksgezondheid, de RSJ, leden van de commissie van toezicht, of andere

door de Minister of de directeur aan te wijzen personen of instanties hebben toegang tot de gedetineerden. Zij kunnen zich volgens artikel 38 zevende lid 'vrijelijk met de gedetineerde onderhouden. Indien van de gedetineerde een ernstig gevaar uitgaat voor de veiligheid van de bezoeker kan de directeur beslissen om toezichthoudende maatregelen te treffen. De toezichthoudende maatregelen mogen er niet toe leiden dat vertrouwelijke mededelingen in het onderhoud bij derden bekend kunnen worden.

Bezoek zonder toezicht

Bij circulaire van 8 september 2000 zijn aanwijzingen gegeven voor het zgn. bezoek zonder toezicht. Dit bezoek is mogelijk voor gedetineerden die langer dan 3 maanden aaneengesloten in een normaal beveiligde gevangenis verblijven. De inrichting kan ten hoogste een keer per maand bezoek zonder toezicht toestaan maar dat is geen recht. De band tussen de gedetineerde en de bezoeker moet 'zodanig duurzaam en hecht' zijn dat het bezoek 'het beoogde strikt persoonlijke karakter behoeft'.

Ouder-kind bezoek

Per 1 september 2008 is in huizen van bewaring en gesloten gevangenissen het zg. ouder kind bezoek ingevoerd (zie brief van de sectordirecteur Gevangeniswezen, DJI van 19 mei 2008). Dit bezoek vindt minimaal vier maal per jaar plaats buiten de reguliere bezoeken; op een woensdagmiddag of in het weekeinde.

European Prison Rule 24.4 geeft het belang aan van een zodanige bezoekregeling dat gezinsrelaties kunnen worden onderhouden. Wetenschappelijke (onderzoeks)literatuur onderstreept dit belang. Het behouden en zo mogelijk versterken van positieve gezinsrelaties is een belangrijke ondersteunende factor om terugval in criminaliteit te voorkomen. Het is de IVenJ gebleken dat gedetineerden de soms gebrekkige bezoekmogelijkheden voor hun schoolgaande kinderen als een probleem ervaren. In haar Jaarbericht 2007 heeft de Inspectie (toen nog Ist) aangegeven dat het een paar keer per jaar organiseren van een ouder kind dag weliswaar tegemoet komt aan dit probleem, maar dat dit op zich geen toereikende oplossing is. Om deze reden heeft de IVenJ als verwachting in het toetsingskader opgenomen dat de bezoektijden zodanig (flexibel) zijn dat schoolgaande kinderen van gedetineerden regelmatig op bezoek kunnen komen. Deze verwachting sluit aan bij artikel 9, lid 3 van het Verdrag inzake de Rechten van het Kind. Daarin wordt gesteld dat een kind dat van een ouder of van beide ouders is gescheiden, recht heeft om op 'regular basis' persoonlijke betrekkingen en rechtstreeks contact met beide ouders te onderhouden. Om te kunnen spreken van geregeld contact, meent de IVenJ dat er naar zou moeten

worden gestreefd dat (schoolgaande) kinderen hun gedetineerde ouder minstens eenmaal per maand kunnen bezoeken.

Vorbereiding terugkeer

Doordat gedetineerden bezoek kunnen ontvangen blijven ze in contact met de samenleving. Dit contact vergemakkelijkt de reïntegratie in de samenleving na detentie. De Inspectie verwacht dan ook dat de p.i. gedetineerden niet alleen de mogelijkheid biedt om zich via bezoekers voor te bereiden op terugkeer in de samenleving, maar ook contact met de samenleving via bezoek stimuleert.

2 Veiligheid en maatschappijbeveiliging

2.1 Screening en informatieuitwisseling

criterium

Voorafgaand aan bezoek screent de p.i. gedetineerden en bezoekers volgens de procedures. Indien er sprake is van een verhoogd veiligheidsrisico voor een specifieke gedetineerde of diens bezoeker of voor de algehele veiligheid in de inrichting treft de p.i. de noodzakelijke maatregelen. Voor het bezoek relevante veiligheidsinformatie wordt tussen betrokken disciplines uitgewisseld en personeel dat toezicht houdt tijdens het bezoek is bekend met deze informatie en extra alert.

Voorafgaand aan bezoek zonder toezicht vindt multidisciplinair overleg plaats waarin wordt afgewogen of het bezoek geen onaanvaardbare veiligheidsrisico's met zich meebrengt voor de gedetineerde of diens bezoeker.

2.2 Controle en Toezicht

criterium

Het bezoek is door DJI aangewezen als een van de kritische processen. Het is een kritisch proces omdat het contact tussen gedetineerden en bezoekers risico's met zich meebrengt voor de veiligheid binnen de inrichting, bijvoorbeeld omdat via bezoek contrabande binnen kunnen komen, en omdat gedetineerden het bezoekmoment kunnen aanwenden voor een poging de inrichting te ontvluchten. Om deze risico's tot een minimum te beperken dient de inrichting de juiste controles uit te voeren en tijdens het bezoek adequaat toezicht te houden. Controle dient enerzijds gericht te zijn op het voorkomen van het via bezoek de inrichting in brengen van contrabande en anderzijds op persoonsverwisselingen die ontvluchtingen mogelijk maken. Het toezicht is op beide gericht.

Hieronder wordt eerst ingegaan op de controlemiddelen en vervolgens op het toezicht.

Controle op contrabande

Van controle op zich kan reeds een belangrijke preventieve werking uitgaan, het drugsontmoedigingsbeleid van DJI onderkend dat ook.²³ Het is daarom belangrijk om bezoekers en gedetineerden te informeren over de controles die uitgevoerd worden en welke consequenties het heeft indien contrabande gevonden worden. De Inspectie verwacht dat indien daartoe een verplichting voor de inrichting is om aangifte van de vondst van bepaalde contrabande te doen, de inrichting overeenkomstig handelt. De Inspectie verwacht ook dat de inrichting bezoekers en gedetineerden over deze consequentie van te voren informeert.

De feitelijke controle ter voorkoming van het in de inrichting brengen van contrabande begint bij de toegangscontrole van bezoekers.²⁴ De Inspectie verwacht dat de inrichting doelgericht controlemiddelen inzet om deze contrabande te detecteren. Het gaat daarbij met name om drugs en voorwerpen die gebruikt kunnen worden om anderen te verwonden of voor een poging de inrichting te ontvluchten. Personeel dat betrokken is bij deze controles dient hiertoe een opleiding te hebben gehad bij een erkend opleidingsinstituut en gebruikte apparatuur dient gecertificeerd te zijn en periodiek op correct functioneren gecontroleerd te worden. Voor het uitvoeren van controles heeft de inrichting instructies opgesteld en personeel handelt overeenkomstig.

In aanvulling op de controles van bezoekers kan de inrichting gedetineerden die met bezoekers in contact zijn geweest aan een controle onderwerpen. Dit dient dan direct na afloop van het bezoek te gebeuren in een daartoe ingerichte ruimte. Naast het gebruik van een metaaldetectiepoortje kan de controle

²³ Bij reguliere doorlichtingen van de IVenJ blijkt regelmatig dat de aanwezigheid van drugs in penitentiaire inrichtingen een serieus probleem vormt. Steevast wordt aangegeven dat drugs vooral via bezoek de inrichting binnenkomt. In dit onderzoek heeft de Inspectie dan ook bijzondere aandacht voor de maatregelen die getroffen zijn om te voorkomen dat drugs via bezoek de inrichting binnenkomt.

²⁴ Art. 38, lid 5 pbw geeft de directeur de bevoegdheid om een bezoeker aan zijn kleding te laten onderzoeken op de aanwezigheid van voorwerpen die een gevaar kunnen opleveren voor de orde of de veiligheid in de inrichting. Dit onderzoek kan ook betrekking hebben op door hem meegebrachte voorwerpen.

bestaan uit het fouilleren of visiteren van de gedetineerden.²⁵ De Inspectie acht het stelselmatig visiteren van gedetineerden na bezoek onredelijk en onbillijk indien er geen bijzondere omstandigheden zijn die dit rechtvaardigen. Voor het (na afloop van bezoek) visiteren en fouilleren van gedetineerden heeft de inrichting instructies opgesteld en personeel handelt overeenkomstig deze instructies. De instructies beschrijven in ieder geval wie de controles uitvoert en indien er een selectie van de gedetineerden aan een controle onderworpen wordt hoe deze selectie tot stand komt.²⁶

Naast de fysieke controles van bezoekers en gedetineerden dient personeel voorafgaand aan en na afloop van elke bezoek de bezoekeromte op contrabande te controleren.

De Inspectie beoordeelt of het totaal aan getroffen maatregelen het risico dat contrabande via het bezoek de inrichting in komen zoveel mogelijk beperkt. De Inspectie maakt ten aanzien van de controle op contrabande van bezoekers en gedetineerden geen onderscheid tussen ambtelijk bezoek en relatiebezoek.

Controle ter voorkoming van persoonsverwisselingen

Het is in het verleden voorgekomen dat direct na afloop van het bezoek gedetineerden in plaats van hun bezoeker de inrichting verlieten. DJI heeft daarom een aantal reeds bestaande maatregelen aangescherpt en daarnaast aanvullende maatregelen getroffen. In de eerste plaats dient zowel voor het betreden van de bezoekzaal als voor het terugkeren naar de verblijfsafdeling in de inrichting de identiteit van de gedetineerde vastgesteld te worden.²⁷ Dit gebeurt met biometrische apparatuur. Indien de biometrie niet functioneert of (tijdelijk) niet beschikbaar is kan de inrichting gebruik maken van of terugvallen op conventionele controlemethoden. Voorbeelden daarvan zijn het controleren van gedetineerdenpasjes of het gebruik van een stempel met onzichtbare inkt. Naast het vaststellen van de identiteit van de gedetineerde wordt zowel bij binnenkomst²⁸ als voor vertrek de identiteit van de bezoeker vastgesteld. Dit betreft geen biometrische controle maar een controle aan de hand van het

²⁵ Op grond van artikel 39 pbw is de directeur bevoegd een gedetineerde voorafgaand aan of na afloop van bezoek aan zijn lichaam of aan zijn kleding te onderzoeken.

²⁶ Art. 54.1 EPR stelt dat voor het visiteren van gedetineerden gedetailleerde procedures moeten zijn. Art. 54.4 EPR vereist tevens dat visitatie van personen niet op een vernederende manier mag plaatsvinden

²⁷ In artikel 28, lid 2 pbw staat dat de directeur voorafgaand aan en na afloop van bezoek de identiteit van de gedetineerde vaststelt, tenzij een ambtenaar of medewerker op de gedetineerde voortdurend en persoonlijk toezicht houdt.

²⁸ Artikel 38 lid 5 pbw stelt dat iedere bezoeker zich bij binnenkomst op deugdelijke wijze dient te legitimeren.

identiteitsbewijs. Bij een sterk op elkaar lijkende gedetineerde en diens bezoeker (bijvoorbeeld eeneiige tweelingbroer) zal uitsluitend deze controle geen garantie geven dat er geen persoonsverwisseling heeft plaatsgevonden. Daarom is het belangrijk dat altijd eerst de identiteit van de gedetineerde wordt vastgesteld en dat pas daarna de bezoeker toestemming mag krijgen om de inrichting te verlaten.

In sommige inrichtingen kan een deel het bezoek van een gedetineerde voor het verstrijken van het bezoekuur de inrichting verlaten. De gedetineerde zet het bezoek dan voort met de overige voor hem gekomen bezoekers of nieuwe bezoekers nemen de plaats in van de vertrokken bezoeker. De Inspectie verwacht dat in voorkomend geval ook tussentijds, voordat de bezoeker de inrichting verlaat, de identiteit van de gedetineerden wordt vastgesteld.

Voor de identiteitscontrole van bezoekers en gedetineerden voorafgaand aan en na afloop van het bezoek zijn procedures beschikbaar. Ook is in instructies vastgelegd dat bezoekers pas de inrichting mogen verlaten nadat de identiteit van de gedetineerden is vastgesteld.

Ook ten aanzien van de controle ter voorkoming van persoonsverwisselingen maakt de Inspectie geen onderscheid tussen ambtelijk bezoek en relatiebezoek.

Toezicht

Zowel ter voorkoming van persoonsverwisselingen als het tijdens bezoek doorgeven van contrabande wordt er tijdens het bezoek toezicht gehouden. Met de komst van de slangopstelling in de meeste inrichtingen is de situatie tijdens bezoek voor toezichthouders overzichtelijker geworden. Door een duidelijke afscheiding tussen bezoekers en gedetineerden kan persoonsverwisseling zich in deze inrichtingen vrijwel niet meer voordoen. Ook het doorgeven van contrabande is bij een slangopstelling minder eenvoudig. Toch zijn er altijd fysieke contactmomenten, zoals bij het begroeten en afscheid nemen. De Inspectie verwacht dat toezichthouders dan extra alert zijn en tijdens het bezoek dusdanig staan opgesteld dat ze een overzicht over de gehele bezoekszaal hebben. De aanwezigheid in de bezoekszaal van een snoepautomaat en het toestaan van het door gedetineerden en bezoekers gezamenlijk nuttigen van bijvoorbeeld een chipszakje draagt niet bij aan het voorkomen van het doorgeven van contrabande tijdens bezoek. Voor toezichthouders is in instructies vastgelegd hoe ze tijdens het bezoek dienen te handelen.

Hoe minder goed de eerder genoemde controlemiddelen ingezet worden hoe belangrijker wordt goed toezicht tijdens het bezoek, en andersom. Ook hier

geldt dat de Inspectie controlemiddelen enerzijds en toezicht anderzijds in samenhang zal beoordelen. Het totaal aan getroffen maatregelen dient de kans op persoonsverwisseling en de mogelijkheid om contrabanden de inrichting in te brengen tot een aanvaardbaar niveau te beperken.

In de naam 'bezoek zonder toezicht' is besloten dat tijdens deze vorm van bezoek geen toezicht wordt gehouden. Hetzelfde geldt in beginsel voor ambtelijk bezoek. De Inspectie verwacht dat ook bij bezoek zonder toezicht en ambtelijk bezoek personeel in de directe nabijheid aanwezig is om te kunnen optreden. De betreffende bezoekers (en gedetineerden) kunnen in geval van nood personeel oproepen en personeel kan in voorkomend geval direct ter plaatse zijn.

Bijlage 8: Geografische ligging locaties

Missie Inspectie VenJ

“De Inspectie Veiligheid en Justitie houdt toezicht op instellingen en organen die actief zijn op het terrein van veiligheid en justitie.

Hierdoor draagt de Inspectie VenJ bij aan verbetering van de kwaliteit van de taakuitvoering binnen haar toezichtdomein en aan een veilige samenleving.”

Dit is een uitgave van:
Inspectie Veiligheid en Justitie
Kalvermarkt 53 | 2511 CB Den Haag
Postbus 20301 | 2500 EH Den Haag
www.ivenj.nl

Maart 2013 | Publicatie-nr. J-18223